

Knjižica sažetaka

Mediterran kao identitetska odrednica: jezik, književnost, kultura i novi mediji

MEDITERAN KAO
IDENTITETSKA ODREDNICA:
JEZIK, KNJIŽEVNOST, KULTURA I NOVI MEDIJI

Nakladnik
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
Poljička cesta 35, 21000 Split

Odgovorna urednica:
dr. sc. Gloria Vickov, izv. prof.

Glavni urednici
dr. sc. Tanja Brešan Ančić, doc.
dr. sc. Josip Lasić

Lektori
Josip Lasić
Jelena Đorđević
Josip Radovan

Grafička priprema
Redak

ISBN 978-953-352-073-5

Slika na ovitku:
Karin Grenc: *Kontra vitra*, 2016., akrilik na drvu, 49 x 49 cm.

Međunarodni znanstveni skup

**MEDITERAN KAO
IDENTITETSKA ODREDNICA:
JEZIK, KNJIŽEVNOST, KULTURA I NOVI MEDIJI**

Knjižica sažetaka

Filozofski fakultet u Splitu
Split, 22. i 23. listopada 2021.

PROGRAMSKI ODBOR:

dr. sc. Marko Dragić, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Boris Škvorc, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Marijana Tomelić Ćurlin, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Katarina Lozić Knezović, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Leszek Malczak, Šlesko sveučilište u Katowicama, Poljska
dr. sc. Aida Vidan, Sveučilište Tufts, SAD
dr. sc. Jussi Nuorloto, Sveučilište u Uppsali, Švedska
dr. sc. Előd Dudás, Sveučilište Eötvösa Loránda (ELTE), Mađarska

ORGANIZACIJSKI ODBOR:

dr. sc. Anita Runjić-Stoilova, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Gordana Galić Kakkonen, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Tanja Brešan Ančić, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Josip Lasić, Filozofski fakultet, Split
dr. sc. Nikola Sunara, Filozofski fakultet, Split

TAJNICI SKUPA:

Jelena Đorđević, prof., Filozofski fakultet, Split
Josip Radovan, prof., Filozofski Fakultet, Split

Đuro Blažeka

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

PRIJEDLOG NOVIH PRAVACA ISTRAŽIVANJA LEKSIKA MJESNIH GOVORA KAJKAVSKOG NARJEČJA

Autor govori o nekim spoznajama u svojem dugogodišnjem istraživanju leksika kajkavskog narječja i apostrofira pet važnih pravaca u kojima se ta istraživanja mogu razvijati i koja bi bila važna za istraživanje leksika hrvatskog jezika u cjelini. Prvi je izrada razlikovnih rječnika između bliskih mjesnih govora. Predlažu se kategorije razlikovnosti na temelju kojih bi se riječi uvrštavale u takve rječnike. Drugi je novi pristup rečeničnim potvrđama u dijalektalnim rječnicima, a koji bi razlikovao egzemplifikacije i „ekspresivne rečenične potvrde”. Treći je istraživanje pseudoanalogonimije, i to u 3 pravca: (a) pseudoanalogonimija između nekog hrvatskoga mjesnog govora (skupine govora/poddijalekta/dijalekta) i standardnog jezika; (b) pseudoanalogonimija između dva mjesna govora (skupine govora/poddijalekta) nekog hrvatskog dijalekta; (c) pseudoanalogonimija između dva mjesna govora (skupine govora/poddijalekta) različitih hrvatskih dijalekata. Četvrti je predloženi pravac istraživanje suvremenih semantičkih adaptacija arhaičnog kajkavskog leksika na primjeru hungarizama i germanizama. Peti je pravac o kojem se govori u ovom radu istraživanje pojedinih specijaliziranih područja leksika (u ovom se radu apostrofiraju poljoprivredni i vulgarni leksik).

Ključne riječi: razlikovni rječnici između mjesnih govora, rečenične potvrde, pseudoanalogonimija, suvremene semantičke adaptacije, poljoprivredni leksik, vulgarni leksik

Maciej Czerwiński

Jagelonsko sveučilište, Krakow, Poljska

DALMACIJA NA MEDITERANU: BOGDAN RADICA I ENZO BETTIZA

U radu će se govoriti o vizijama i imaginacijama Dalmacije kao sastavnog dijela mediteranskog svijeta. Radicu od Bettize razlikuje naraštaj (prvi rođen 1904., potonji 1927.) te nacionalno i klasno porijeklo (prvi je iz slavenski orijentirane težačke obitelji, potonji iz moćne familije miješanih, ne do kraja jasnih, korijena), ali povezuje ih mjesto rođenja – Split te vezanost uz talijansku kulturu. Radica nije znao talijanski iz kuće, iako je rođen u dvojezičnom gradu, a Bettizi je talijanski (točnije, venecijanski), uz hrvatski, materinski. Povezuje ih i sudbina jer su obojica egzilanti. U svojim memoarima i uspomename (Bettiza neposredno i u romanima) zacrtali su viziju Dalmacije kao mjesta susreta kultura i jezika – u okviru mediteranske, srednjoeuropske i balkanske civilizacijske sastavnice. Naznačit će se koje su glavne značajke tih vizija, u čemu su slične, a i u čemu se razlikuju te zbog čega.

Ključne riječi: Mediteran, Dalmacija, Bogdan Radica, Enzo Bettiza, susret kultura

Zrinka Jelaska

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

ODRAZI MEDITERANSKE KULTURE U HRVATSKIM MJESNIM IDIOMIMA

U radu se pokušava opisati hrvatski jezik pojedinačnih govornika u njihovoj cjelovitosti. Polaziti će se od hrvatskih govornika pod najvećim utjecajem mediteranske kulture i istaknuti neke od njihovih svojstvenosti u odnosu na hrvatske govornike ostalih kultura, osobito srednjoeuropske. Materinski jezik svakoga govornika hrvatskoga uključuje vrlo raznolike kategorije idioma, od kojih će se neke sa svojim nazivima predstaviti u radu kako bi se pokazala složenost hrvatskoga jezika svakoga pojedinca. Jedna su prostorni idiomi ili geolekti (područni ili regiolekt, mjesni ili topolekt, uključujući seoski ili ruralekt te gradski ili urbanolekt). Druga su društveni idiomi ili sociolekti (npr. liječnički, znanstveni, glumački). Treća su funkcionalni idiomi ili funciolekti (stručno-znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički i razgovorni, uključujući i podstilove poput biblijskoga te miješane stilove poput esejističkoga, i to standardne, ali i one izvan standarda, poput dijalektalne poezije). Četvrta su situacijski idiomi ili situolekti (prisan, opušten, savjetodavni, službeni, svečani, okamenjeni). Peta su dobni idiomi ili generaciolekti (dječji, mladenački, odrasli, starački). Svi su idiomi objedinjeni višeslojnim modelom koji počinje od bazilekta (idiomi najužih društvenih skupina kao što su obitelj, bliski prijatelji, selo, četvrt, dijalekti, urbanolekti, sociolekti), preko mezolekta (idiomi srednjih društvenih skupina: regiolekti, tehnolekti i sociolekti velikih skupina govornika), akrolekta (normirani idiomi javnosti u širem prostoru; škole, mediji, uprava, tj. prestižni idiomi), paralekta (neka manja nestandardna obilježja; biraniji od akrolekta, vrlo slično hiperolektu) do hiperlekta (najprestižniji idiom; govori ga mali broj ljudi).

Ključne riječi: hrvatski jezik, idiom, hrvatski govornik, višeslojni model

Marijana Alujević

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Antonela Marić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

VILIN KRUG – TRADICIJA I HUMOR U DRVENIŠKOJ BESJEDI

U radu se govori o značaju zbirke kratkih priča *Vilin krug* autora Slavka Pijerova, naslovljene prema jednom od toponima otoka Drvenika. Epizode i crtice iz života mediteranskog otočića obojane emocijama, sjećanjima i uspomenama iz djetinjstva prikazuju otočku svakodnevnicu kroz niz generacija na duhovit, neposredan i dopadljiv način. Riječ je o književnom prvijencu pojedinca porijeklom iz Drvenika koji je izvorno krenuo sastavljati osobni dnevnik, a potom ga je, nadišavši formom, stilom i sadržajem status štiva za osobnu upotrebu, objavio i otvorio portal u bogat repertoar drveniškog kulturnog i jezičnog nasljeđa. Pijerov odabire žanr tipičan za usmenu tradiciju pomoću kojega opisuje i tumači kako izgleda život na malom otoku, određen vremenskim prilikama i morfologijom tla. Kroz kratke priče oslikat će otočanina kojega proganja urođena znatiželja i čežnja za širim i dalekim svijetom, koji je u stanju stalna i nesigurna iščekivanja takvih prilika te koji u intimnom okruženju svog skromnog doma hrani dušu praznovjerjima, anegdotama i bajkama o čudnovatim likovima i divnim sanjanim mjestima. Autorov uradak prožet je i tuđim i vlastitim iskustvima vezanim uz drveniški folklor, tradicionalnu pjesmu i manifestacije te empirijskim otkrićima i dokazima vezanim uz pojedine toponime, stoga zbirka ne predstavlja isključivo štivo za ciljanu nostalgičnu publiku ljubitelja otoka Drvenika ili općenito zavičajne literarne baštine, već je i koristan izvor za istraživače iz područja toponimije. Autor kroz tekst obilježen čakavizmima, posebice zasićen romanizmima, otkriva i štiti od zaborava jezični identitet otoka Drvenika. Svakodnevni razgovori prikazani u zbirci obiluju psovkaama te izrazima namijenjenima uvjeravanju i prosvjedovanju, a često su korištene i skraćene rečenice i komični usklici. U ovom radu analiziraju se idiomatski izrazi koje koristi lokalno stanovništvo, a koji doprinose stvaranju humorističnog učinka i dinamičnom prenošenju slike o mediteranskom temperamentu i načinu života.

Ključne riječi: kratka priča, Mediteran, otok Drvenik, romanizmi, humor

Lucijana Armanda Šundov

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

KARNEVALIZACIJA U ŠEGEDINOVU ROMANU *DJECA BOŽJA*

U radu se analiziraju ambivalentne scene mediteranskog otočkog teatra prosjačenja, groteske i lakrdije u Šegedinovu egzistencijalističkom romanu *Djeca Božja*. Naglašava se kako u većini tih prizora dominiraju ženski likovi kao što su Musinica, Čintra, Marcela i Burićeta koje svojim predstavama osporavaju vlast. Metodički se rad oslanja na teoriju karnevalizirane književnosti ruskog teoretičara Mihaila Bahtina onako kako ju on obrazlaže u djelima *Problemi poetike Dostojevskog* i *Stvaralaštvo Franosa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse*. Iz Bahtinove terminologije izdvaja se pojam menipejske satire jer upravo taj oblik, karakterističan po potrebi za odgovorom na ključna filozofska pitanja, po izazivanju incidenata, po kršenju kodificiranog ponašanja i po grubom naturalizmu, odgovara postupcima koji se koriste u romanu *Djeca božja*. Smjehovna kultura u tom romanu postiže se i čestom upotrebom psovki i pogrdnih riječi koje pridonose stvaranju slobodne karnevalske atmosfere. Od motiva iz Rabelaisova djela analiziraju se slike tijela, jedenja, pijenja i spolnog života koje se realiziraju u hipertrofiziranom obliku. Posebno se ističu prizori u kojima muški likovi izražavaju gađenje nad dijelovima ženskog tijela. Estetika groteske u *Djeci božjoj* postiže se uz pomoć ironiziranja izobličene stvarnosti pogođene Prvim svjetskim ratom. Karnevaleskni elementi i estetika groteske podrivaju institucionalnu ideologiju u skladu s antimimetičkim egzistencijalističkim impulsom pa se zaključuje kako se radi o polifonijskom romanu koji sadrži društveno-kritičku komponentu.

Ključne riječi: groteskno, karnevaleskno, egzistencijalizam, otočki teatar, *Djeca božja*

Mia Batinić Angster

Odjel za lingvistiku, Sveučilište u Zadru

Marco Angster

Odjel za lingvistiku, Sveučilište u Zadru

DVA U JEDNOM: UTJECAJ TALIJANSKOGA NA HRVATSKI JEZIK U GOVORNOJ PROIZVODNJI DVOJEZIČNOGA DJETETA

Rezultat dugotrajne jezične i kulturne razmjene na hrvatskoj i talijanskoj obali Jadranskoga mora nije samo prisutnost jezičnih manjina na tim prostorima, nego i individualne hrvatsko-talijanske dvojezičnosti u pojedinim dijelovima Hrvatske, posebice u Istri. Premda su brojna sociolingvistička istraživanja posvećena temi dvojezičnosti, primjećuje se nedostatak (longitudinalnih) istraživanja jezičnoga razvoja dvojezične djece. Cilj je ovoga rada dati pregled obilježja hrvatskoga jezika djeteta koje istovremeno usvaja hrvatski i talijanski jezik. Promatra se njegova jezična proizvodnja na hrvatskom jeziku u razdoblju od treće do pete godine života s posebnim naglaskom na utjecaj talijanskoga na hrvatski. Podatci su prikupljeni metodom dnevnčkih zapisa koje su vodili djetetovi roditelji u navedenom razdoblju. Vođenje dnevnčkih zapisa jedna je od tzv. *off-line* metoda prikupljanja dječjega jezika koje omogućuju longitudinalno praćenje jezičnoga razvoja (usp. Palmović i Kuvač 2007: 22; Caselli i dr. 2015: 59-61). U oba djetetova jezika uočavaju se pogreške koje su rezultat poopćavanja svojstvenoga dječjemu jeziku općenito (npr. hrv. *plakaj*, *trčamo*, *napuhaj mi balon*, *kostovi od dinosaura*). Analiza utjecaja talijanskoga na hrvatski jezik djeteta na morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini obuhvatit će pojave kao što su prebacivanje kodova (npr. *ja con* (= *s*) *tata*, *a ti con ona*; *kupio sam ti matitu* (= *olovku*)), prijenos pravila o položaju klitika (npr. *tko ni mi je dao*, *kocka ne se može napraviti*), prijenos roda pojedinih leksema (npr. *još dvi*(F) *puta*(M), usp. tal. *ancora due*(F) *volte*(F)), prijenos distribucijsko-značenjskih obilježja (npr. *Lidia ne mora* (= *ne smije*) *jesti šćera*, usp. tal. *Lidia non deve* (< *dovere* 'morati')), proširenje uporabe povratno-posvojne zamjenice na nepovratni kontekst na osnovi fonološke sličnosti (npr. *kad bude svoj* (= *njegov*, usp. tal. *suo*) *rođendan*) itd.

Longitudinalna istraživanja pojedinih slučajeva dječje individualne hrvatsko-talijanske dvojezičnosti poput ovoga mogu doprinijeti proučavanju jezičnoga razvoja dvojezične djece, a njihovi rezultati mogu imati primjenu u logopedskoj praksi u kliničkom radu s takvom djecom.

Ključne riječi: dvojezičnost, dječji jezik, hrvatski jezik, talijanski jezik, usvajanje prvoga jezika

Agnieszka Będkowska-Kopczyk

Sveučilište Bielsko-Biala, Poljska

Przemysław Brom

Sveučilište Bielsko-Biala, Poljska

VINO ‘WINE’ AND ITS CULTURAL FOCUS IN DALMATIA (A LEXICAL ANALYSIS)

Although *vino* is a universal lexeme that names an outer aspect of life (an alcoholic liquid), it is claimed that this word denotes a good that has importance to inner aspects of life in Croatia or, to be precise, in Dalmatia. In this paper we define how the concept of wine is reflected in the Croatian language – that is, in single lexemes (e. g. names of wine and grapes grown in Dalmatia), sayings and vocabulary related to the material and social aspect of wine scenario (e. g. names of wine festivals and events in Dalmatia). It is argued that a plethora of vine-related vocabulary indicates that *vino* ‘wine’ is one of the key words of Croatian culture (in terms of Wierzbicka 1997).

Keywords: wine vocabulary, wine culture, culture

Maja Bezić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

TALIJANIZMI U GOVORU DALMATINSKE ZAGORE

Premda je riječ *Mediteran* ili *Sredozemlje* etimološki vezana uz pojam *zemlje*, prva asocijacija koju ova riječ pobuđuje zasigurno je *more* – more u središtu kopna, središtu širenja kulture koja se vrlo uopćeno naziva mediteranskom ili sredozemnom, a koju je nemoguće precizno definirati, u prvom redu geografski, ali i u svakom drugom smislu. Dio raznovrsnog naslijeđa uokvirenog Mediteranom i posuđene su riječi, dijelom posredovane osvajanjima, dijelom pomorskim dodirima između zemalja mediteranskog bazena, dijelom dodirima s kontinentom. U ovom se radu razmatraju talijanizmi kao najmlađi i najznačajniji dio romanske jezične baštine u govorima Dalmacije. Ona je oblikovana tijekom stoljetnih prožimanja i ispreplitanja jezika i kultura geografski i identitetski određenih pripadnošću Mediteranu: od prvih dodira ilirskog i vulgarnog latinskog, preko nastanka i postupnog nestanka dalmatskog uslijed širenja hrvatskog s kopna i mletačkog s mora, do utjecaja mletačkog, tršćanskog i talijanskog na hrvatske govore mletačke, a potom francuske i austrijske Dalmacije. Talijanizmi u dalmatinskim obalnim i otočnim govorima obrađeni su u brojnim radovima, dok su talijanizmi u govorima Dalmatinske zagore uglavnom neobrađeni. Ovo istraživanje prilog je proučavanju talijanizma u novoštokavsko-ikavskim govorima Dalmatinske zagore. Proučit će se morfološka i semantička adaptacija talijanizama preuzetih iz drame *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* autora Ive Brešana (2003). Govor je seljana u Brešanovoj Mrduši Donjoj živ, izravan i spontan, a prema svojim značajkama pripada novoštokavsko-ikavskom dijalektu koji se upotrebljavao u selima šibenskog zaleđa poslije Drugog svjetskog rata. Kao i u leksiku ostalih govora ove skupine, među stranim riječima brojni su turcizmi, dok zbog blizine mora i dodira s čakavštinom nalazimo i romanizme među kojima prevladavaju talijanizmi.

Ključne riječi: talijanizmi, morfološka adaptacija, semantička adaptacija, govor Dalmatinske zagore, Ivo Brešan, Mrduša Donja

Anna Boguska

Institut slavistike, Poljska akademija znanosti

MELANKOLIJA MEDITERANA: TRAGOVIMA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA S OTOKA

U jednom razgovoru koji se našao u Marinkovićevoj zbirci *Nevesele oči kluana* (1986), taj hrvatski pisac podrijetlom iz otoka Visa piše sljedeće: „Što se tiče tog mediteranskog ambijenta, to je također mistificiran pojam. Taj mediteranski ambijent nekada se zamišljao kao »tri palme na otoku sreće« i »slatka mala Marijana«, a danas više turistički, kao prospekt za hotele i plaže, kao sunce i ispečena bedra na suncu. Nisam nikad tako doživljavao more. Ni turistički ni sportski, ni tri palme... Možda više erotski. Erotski u estetskom smislu – platonski, pomalo i turobno i tužno.” Na temelju pretpostavki sličnih Marinkovićevim, o prije svega estetskom i melankoličnom karakteru kulture rođene na Jadranu, autorica knjige *Život na otocima. Hrvatska suvremena insularna proza* [Życie na wyspach. Chorwacka współczesna proza insularna] predstavlja dostignuća odabranih hrvatskih pisaca vezanih uz otoke ili samo pišućih o otocima (Renato Baretić, Senko Karuza, Ranko Marinković, Damir Miloš, Slobodan Novak, Pavao Pavličić, Petar Šegedin) koristeći četiri pomoćna simbola snažno ukorijenjena u europskoj kulturi (pustinja, zatvor, *theatrum mundi* i vrt). Tijekom simpozijskog izlaganja osim prezentacije osnovnih teza knjige, autorica će se usredotočiti na interpretaciju odabranih djela dvojice viških književnika – Ranka Marinkovića i Senka Karuze – pokazujući njihov opus kao ugrađen u mediteranski *archéion* koji po Marinkoviću poprima oblik tragičnoga duha.

Ključne riječi: hrvatska insularna proza, otoci, melankolija, književnost 20. stoljeća, književnost 21. stoljeća

Josip Bruno Bilić

Sveučilište u Buenos Airesu, Argentina

Ivana Franić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

ANTROPONIMIJA I TOPONIMIJA U DVOJEZIČNOJ LEKSIKOGRAFIJI NA PRIMJERU HRVATSKO-FRANCUSKOGA RJEČNIKA J. DAYREA, M. DEANOVIĆA I R. MAIXNERA

U radu se daje osvrt na vlastita imena, točnije osobna imena ljudi (antroponime) i imena mjesta (toponime) sadržane u hrvatskome stupcu *Hrvatsko-francuskoga rječnika* J. Dayrea, M. Deanovića i R. Maixnera. Prvo izdanje rječnika objavljeno je 1956. godine, a drugo dopunjeno izdanje 1960. godine. Pretisak je objavljen 1996. prema drugom izdanju. Kako je već opisano u Franić (2018), rječnik donosi vrlo obuhvatan i raslojen odraz književnoga i govorenoga jezika, u čemu je znatan udio leksema iz dubrovačkoga idioma. Kako su prethodna istraživanja pokazala, ovaj hrvatsko-francuski rječnik sadrži prilično ekstenzivno obrađenu onimijsku sastavnicu (Brozović 2001), dok je sa stajališta hrvatske leksičke uporabe do danas ostao, kako tvrdi Kovačec (1996), jednim od najpouzdanijih cjelovitih repertoara. Cilj je ovoga rada istražiti status antroponima i toponima u hrvatskome stupcu, točnije izdvojiti, popisati i analizirati te jedinice s osobitim obzirom na njihove ekvivalente navedene u francuskome stupcu. Budući da onimijska sastavnica ovoga rječnika nosi i dijalekatske značajke samom pripadnošću osobnih imena ljudi i imena mjesta dubrovačkome idiomu, pokušat ćemo dati poveznice s njihovim francuskim ekvivalentima te utvrditi u kojoj se mjeri može govoriti o zajedničkoj pripadnosti sredozemnome kulturno-civilizacijskome krugu. Mjesto antroponima i toponima u jednojezičnoj i dvojezičnoj leksikografiji oduvijek je bilo predmetom prijepora, a i kriteriji za njihovo uvrštavanje u rječnik nisu uvijek jasni (Meštrović 1994; Brozović 2001; Rey 2008). Stoga bogat inventar natuknica antroponimijske i toponimijske provenijencije u rječniku Dayrea, Deanovića i Maixnera može pružiti jasniju sliku o mjestu onimijske građe u dvojezičnim rječnicima. Jednako tako, budući da je riječ o enciklopedijskim podatcima te ujedno podatcima koji su izrazito kulturno obojeni i dio su kulturne povijesti (Meštrović 1994), antroponimi i toponimi

daju uvid i u *culture partagée* (Galisson 1988). Kada su ti elementi sadržani u dvojezičnome rječniku, oni postaju dio jezične slike koja svjedoči o jezičnoj biti svakoga od dvaju jezika (Meštrović 1994), a rječnik tada ujedno može ispuniti i svoju ulogu posredovatelja međukulturne kompetencije (Murano 2013). Stoga će i popis antroponima i toponima, kao i njihova analiza, posvjedočiti o tome kakve su predodžbe o dvama jezicima i dvjema kulturama zastupljene u ovome rječniku. Spoznaje će se dodatno potkrijepiti usporednicama s vlastitim imenima zastupljenima u *Francusko-hrvatskome rječniku* V. Putaneca (prvo izdanje objavljeno 1958., do danas objavljen u osam izdanja). U analizi će se osobito pokušati objasniti i kriteriji za uvrštavanje pojedinih antroponima i toponima u rječnički korpus kao i specifičnosti vezane za izbor francuskoga ekvivalenta.

Ključne riječi: antroponimija, toponimija, dvojezična leksikografija, francusko-hrvatska leksikografija, ekvivalencija, dubrovački idiom

Mihaela Blažeka

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

MALI PRIKAZ RAZLIKOVNOSTI LEKSIKA IZMEĐU GOVORA PRELOGA I GORIČANA

Autori daju prikaz dijela razlikovnog leksika između govora Preloga i Goričana – dvaju bliskih (i jezično i zemljopisno) govora donjeg poddijalekta međimurskog dijalekta. Prikaz se temelji na metodologiji istraživanja razlikovnog leksika koju je Đuro Blažeka razradio u ranijim radovima. Šest je kategorija razlikovnosti (po jedna fonološka i tvorbena te četiri semantičkih) u koje autori svrstavaju pronađene razlikovnosti. Osnovni cilj takvih radova je pronaći specifičnosti (fonološke, tvorbene, leksičke) „sporednog” (u smislu da za njega nije objavljen ozbiljniji rječnik) govora za koje bi, kad ne bi bio napravljen takav mali razlikovni rječnik, postojala realna opasnost da nikad ne budu zabilježene u nekoj znanstvenoj publikaciji i da se izgube u privatnim popisima riječi. Autori žele popularizirati ovakvu metodologiju izrade malih razlikovnih rječnika između hrvatskih mjesnih govora, i to ne samo onih koji pripadaju istom dijalektu ili su zemljopisno bliski, već između hrvatskih mjesnih govora različitih narječja, posebice u istraživanju nekih semantičkih zanimljivosti kao što su pseudoanalogonimija i tvorbena homonimija. Na kraju ističu da bi posebice bili važni takvi razlikovni rječnici između nekog čakavskog i kajkavskog govora gdje bi bilo zanimljivo pratiti kako isti korijenski morfemi u različitim klimatski i sociološkim kontekstima poprimaju različita značenja.

Ključne riječi: govor Preloga, govor Goričana, razlikovni rječnik, mjesni govor

Emma Botica

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

MORSKI IMAGINARIJ U *PLOVIDBI BRODA* ZOROGAZA C. S. LEWISA

Od svih dijelova *Kronika iz Narnije* tema jednog određenog prostora, konkretno mora, najzastupljenija je u romanu *Plovidba broda Zorogaza*. Fabula ovoga romana odvija se na moru; pritom more nije samo prostor nego i izvoriste brojnih predodžaba, ali i opasnosti i transformacije junaka. Oslanjajući se na teorije prostora kao i specifičnosti žanra morskih pustolovina, u ovom će se radu analizirati različite pojavnosti toposa mora. Fantastično se naslanja na dugu tradiciju pisanja o moru od početaka zapadne književnosti. Realizaciju fantastičnoga ponajprije promatramo kroz njegovo suprotstavljanje racionalnome, pri čemu se utjecaj fantastičnog intenzivira kako pripovijedanje napreduje. Potom pratimo transformaciju likova, kako bismo na kraju putovanja otkrili „treći svijet“. Pokazat će se da je prostor raja prostor koji je još teže definirati i pripitomiti od mora te da more služi kao uvertira u poseban prostor koji čovjeku nije dohvatljiv u ovome životu. C. S. Lewis tako se u svome romanu oslanja na mediteransku tradiciju književnosti o moru koja započinje još s *Odisejom*. Tu tradiciju i prostor mora autor koristi u izgradnji fabule *Plovidbe broda Zorogaza* transformirajući je i prilagođavajući novome žanru fantastike.

Ključne riječi: C. S. Lewis, *Kronike iz Narnije*, *Plovidba broda Zorogaza*, more, fantastika

Joško Božanić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

HRVATSKA STANDARDNA LEKSIKOGRAFIJA I KONCEPTA MORA U MEDITERANSKOM KULTURALNOM KONTEKSTU

Autor polazi od teze da je mediteranska komponenta hrvatske kulture ostala trajno periferna, mada je civilizacijski bila važna kao poveznica Hrvatske s mediteranskim kulturnim i civilizacijskim krugom. Jadran, kao zaljev Mediterana koji se usjekao najdublje u europski kontinent, oplakuje šest tisuća kilometara dugu kontinentalnu i otočnu obalu Hrvatske. Ovaj rad u fokusu ima status maritimne leksikografije, posebno halijeutičke, u hrvatskoj standardološkoj leksikografiji s izrazitom insuficijencijom maritimne terminologije. Autor ističe paradoks izvedenica u europskim jezicima iz talijanske riječi za otok *isola* (od lat. *insula*): *izolacija*, *izoliran*, *izolirati*. Ta činjenica motivirana je psihološkim doživljajem mora kao izolatora, a ne konektora, kako je more vidio grčki jezik koji je u moru prepoznao put i nazvao ga riječju *póntos*, koja je istog korijena kao i hrvatska (slavenska) riječ *put*. Autor govori o konceptu mora kao vezi, poveznici nasuprot konceptu izolacije, odvojenosti, prekida komunikacije sadržanom u paradoksalnim izvedenicama iz talijanske riječi za otok u europskim jezicima. Svoju argumentaciju autor temelji na iskustvu hrvatskog maritimnog leksika kojim je bogat čakavski idiom nasuprot štokavskom koji njime oskudijeva, a jezična politika hrvatskih standardoloških leksikografa i leksikologa nije dopustila da se hrvatski standardni leksik obogati maritimnim vokabularom sačuvanim u usmenoj komunikaciji hrvatskog puka vezanog za more u milenijskoj perspektivi.

Ključne riječi: maritimni leksikon, *lingua franca*, leksikografija, hrvatski standardni jezik, Mediteran, Jadran

Petra Božanić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

POMORSKO NAZIVLJE U RJEČNIKU JOAKIMA STULLIJA

Cilj je ovoga izlaganja *analizirati pomorsko nazivlje* u trima dijelovima rječnika dubrovačkoga leksikografa Joakima Stullija, *Lexicon latino-italico-illyricum* (1801), *Rjecosloxe slovinsko-italiansko-latinsko* (1806) i *Vocabolario italiano-illyrico-latino* (1810), čija je rječnička građa, odnosno njezino samostalno, sustavno i sveobuhvatno proučavanje ostalo u sjeni ostalih prinosa razvoju hrvatske pomorske terminologije. Budući da je Stulli kontinuirano dopunjavao i usavršavao svoj rječnik, pristup obradi korpusa uključuje sva tri rječnička dijela, odnosno šest njegovih svezaka. Rezultati istraživanja upućuju na bogatu Stullijevu maritimološku leksikografsku ostavštinu u vidu imena vezanih za more, brod i upravljanje njime, vrste vjetrova, obalni pojas te različite aspekte pomorske djelatnosti. Raščlamba strukture i tvorbenih načina zabilježenih termina donosi Stullijeve inovacijske tendencije u odnosu na njegove prethodnike i suvremenike, a time i opsežnije pomorsko nazivlje. Ovim će se radom upotpuniti uvid u Stullijevu plodonosnu leksikografsku djelatnost, ali i dosege stvaranja hrvatskoga pomorskog nazivlja s početka 19. stoljeća, čime se obuhvaća fenomen oblikovanja i očuvanja maritimne baštine na istočnojadranskoj obali u svjetlu mora i pomorstva kao tradicionalnih mediteranskih arhetipova i ideologema.

Ključne riječi: Joakim Stulli, hrvatska leksikografija, maritimna baština, pomorsko nazivlje, 19. stoljeće

Tanja Brešan Ančić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

PRISTUP NORMI U DJELIMA DALMATINSKIH GRAMATIČARA DRUGE POLOVICE 19. STOLJEĆA

Dugotrajan proces standardizacije hrvatskoga jezika svoj je vrhunac doživio u dugoj polovici 19. stoljeća učvršćivanjem norme hrvatskih vukovaca kroz izlazak triju normativnih priručnika – gramatike, rječnika i pravopisa novoštokavskoga predznaka, a kodifikacijski procesi koji su se odvijali na sjeveru Hrvatske preslikali su se i na jezične prilike u Kraljevini Dalmaciji. Izgrađivanje jezične norme bilo je obilježeno željom za ujedinjenjem s ostatkom Hrvatske, ali i regionalnim jezičnim utjecajem. U ovom će se radu prikazati jezične karakteristike dalmatinskih gramatika druge polovice 19. stoljeća. U prvome redu, riječ je o dvjema Danilovim gramatikama iz 1855. i 1873. godine, zatim *Grammatici dela lingua serbo-croata (ilirica)* Pietra (Pere) Budmanija iz 1978. te *Grammatici della lingua slava (ilirica)* Dragutina Antuna Parčića iz 1873. godine. S obzirom na to da je riječ o obujmom velikim normativnim priručnicima problemska pitanja usmjerit će se na tadašnja najvažnija normativna mjesta. Raspravljat će se prvenstveno o realizaciji jata, bilježenju asimilacija te obličnim nastavcima u množinskim padežima. Osim ovih pitanja pokušat će se utvrditi jezičnokoncepcijska opredijeljenost i putem sekundarnih karakteristika – naziva jezika te odabranih primjera. Istraživanje će pokazati duboku raznolikost u pristupu jeziku ondašnjih dalmatinskih gramatika, kao i ponekad nejasnu koncepcijsku opredijeljenost svakog od gramatičara.

Ključne riječi: kodifikacija, norma, 19. stoljeće, ilirci, novoštokavske inovacije

Marko Brkljačić

Staroslavenski institut, Zagreb

HRVATSKOGLAGOLJSKA BAŠTINA U MEDITERANSKOM KULTURNOM KRUGU

Hrvatskoglagoljsku baštinu stoljećima su stvarali i oblikovali pojedinci i zajednice iz dalmatinskih komuna, priobalja, otoka i jadranskog zaleđa Hrvatske. Praksa uporabe glagoljskog pisma i glagoljaškog misala u bogoslužju zasvjedočena je i na širem istočnojadranskom prostoru, u gradu Trstu i okolici, Slovenskom primorju i Boki kotorskoj. Cilj je ovog izlaganja, pristupajući glagoljici i glagoljaštvu s kulturno povijesnog i antropološkog stajališta, sagledati hrvatskoglagoljsku baštinu iz perspektive njene višestoljetne pripadnosti mediteranskom (jadranskom) kulturnom krugu. Upravo su kulturni i politički utjecaji s mediteranskog, odnosno jadranskog prostora utjecali na oblikovanje glagoljičnog pisma i glagoljaštva kao jedinstvenog kulturnog i duhovnog fenomena i važne odrednice hrvatskog identiteta. Ovakav nam pristup otvara prostor za nova tumačenja glagoljice i glagoljaštva kao kulturnih fenomena važnih za oblikovanje hrvatskog identiteta i njihovo smještanje u kontekst kultura i tradicija Mediterana.

Ključne riječi: hrvatskoglagoljska baština, glagoljica, Jadran, Mediteran, identitet

Nada Bulić

Odjel za klasičnu filologiju, Sveučilište u Zadru

Ante Matan

Filozofski fakultet, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula

LEKSIKOGRAFSKI RAD PETRA STANKOVIĆA

Prostor Istre i Primorja, stoljećima mjesto susreta različitih naroda i kultura neotuđivo supripadnih prostoru Mediterana, reflektira u jezičnom smislu mozaik utjecaja koji se ogleda i u leksikografskom radu Petra Stankovića (1771. – 1852.), istaknutog istarskog svećenika i intelektualca. U njegovoj se rukopisnoj ostavštini u Sveučilišnoj knjižnici u Puli nalazi kulturnoj javnosti dosad nepoznata rasprava na talijanskom jeziku pod naslovom *Idee primitive dell'uomo*, kojom se u ovom radu bavimo. Rasprava se sastoji od šesnaestojezičnog rječnika, koji ujedno čini korpus autorova istraživanja, i raspravnog dijela u kojem iznosi svoja filozofsko-filološka polazišta. Odabir leksema počiva na pretpostavci da postoji fundus osnovnih civilizacijskih riječi (*idee primitive*) koje su zastupljene u svim jezicima naroda ranog civilizacijskog stupnja. Već u samom naslovu rasprave sadržana je ideja vodilja djela: usporedbom osnovnih riječi kod različitih naroda promotriti njihove odnose i zaključiti o njihovu podrijetlu. Stanković pri tom identificira određeno jedinstveno duhovno strujanje mediteranskog ishodišta kao ono što ujedinjuje narode i posvjedočuje njihov identitet, a ogleda se u zajedničkim načelima koja su usvojili, sličnosti leksika i međusobnoj ovisnosti. Kao predstavnike jezika različitih naroda dionika tog civilizacijskog duhovnog strujanja uzima šesnaest jezika: latinski, talijanski, francuski, španjolski, engleski, njemački, hrvatski, istrorumunjski, grčki, albanski, mađarski, romski, hebrejski, arapski, arabo-turski i armenski. Polazni jezik njegova rječnika, latinski, u to vrijeme ima status zajedničkog jezika intelektualaca. Vrlo nadahnuto i korak ispred svog vremena obratio je pozornost i na romski jezik iz svoga okruženja kao živući oblik staroindijskoga. U značajnom odjeljku „Aproksimativna demografska glosa-statistika Istarskog poluotoka, Krasa i Trsta do Timave” (lipanj 1831.) Stanković dokumentira etničko i jezično šarenilo svoga bliskog okruženja dajući podatke o broju govornika određenih jezika s naglaskom na njihovu multilingvalnost kao prirodno stanje istarskog i, u širem kontekstu,

mediteranskog prostora. Ovim svojim radom Stanković se priključio krugu znanstvenika koji su upravo u to vrijeme komparativnim filološkim pristupom položili temelje modernoj filologiji i poredbenom proučavanju indoeuropskih jezika.

Ključne riječi: Petar Stanković, leksikografija, *idee primitive*

Ivana Čagalj

Šlesko sveučilište, Katowice, Poljska

**MEDITERAN KAO SPONA: (RE)KONSTRUKCIJA IDENTITETA
IMOTSKO-HERCEGOVAČKOGA POGRANIČJA NA
ODABRANIM KNJIŽEVNIM PRIMJERIMA**

Na primjerima odabranih djela pisaca koji su na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće stvarali na području Imotske krajine i zapadne Hercegovine analizirat će se uloga Mediterana u (re)konstrukciji identiteta šire shvaćenoga pograničnoga područja. Bliskim će se čitanjem odabrane poezije i proze izdvojiti mediteranske teme, a pojam će se Mediterana također promatrati u širem kontekstu moderniziranja navedenih regija i otvaranja zapadu i jugu, što je posebno značajno za Bosnu i Hercegovinu nakon oslobađanja od osmanlijske i dolaska pod austro-ugarsku vlast 1878. Iako nakon okupacije BiH nije priključena hrvatskim zemljama, intenzivirali su se kulturni i politički kontakti s hrvatskim susjedstvom (Džaja, 2002: 202) te preko udruženja, škola i dodira sa suvremenim tiskom jačaju prohrvatski stavovi, što se odražava i u nabožnim i svjetovnim djelima dosad nedovoljno istraženih pisaca s ovoga područja.

Ključne riječi: identitet, pograničje, Mediteran, modernizacija, inteligencija

Bruno Ćurko

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

SIMBOLI MEDITERANA

Simbol, u suvremenom smislu, komunikacijski je element namijenjen jednostavnom predstavljanju ili zastupanju neke ideje, osobe, predmeta, skupine ljudi itd. Simbol je uvijek bio i bit će znak raspoznavanja nekoga ili nečega. Simboli mogu biti gotovo u svim mogućim oblicima, najčešće su grafički, ali i određena osoba može biti simbol, kao što je John Lennon simbol antiratne ideje i pokreta sedamdesetih godina prošlog stoljeća. I životinja može biti simbol, kao što je sredozemna medvjedica Adrijana bila simbol Mediteranski igara u Splitu 1979. godine. Gotovo sve može biti simbol. Mediteran je kao kolijevka civilizacije pun simbola koji ga obilježavaju. Od masline, koja ukazuje na granice Mediterana, smokve do galeba koji neumorno leti iznad plavog mora iz kojeg iskaču delfini i žive mnogobrojne morske životinje. Većina njih može se smatrati simbolom Mediterana. Određeni vjetrovi, životinje, biljke, pa i ljudi i njihova zanimanja mogu biti i jesu simboli Mediterana. Naša je briga i zadatak sačuvati te simbole na način na koji to možemo. Jedan je od takvih pokušaja i knjiga *Mediteranski armerun – Jadranske letere i litrati*, u kojem se uz pomoć priča i fotografija pokušava za buduće generacije sačuvati 50 simbola Mediterana. Koji su to simboli? Kako su oni izabrani? Koliko Mediteran uopće ima simbola? Koji su simboli koje smo zaboravili? Koji su to simboli koje više ne možemo vidjeti? Koji su to simboli koji su se proširili po cijelom svijetu, a koji su to simboli koje smo prihvatili kao svoje iako su došli s druge strane zemaljske kugle? Sve su to pitanja na koja će se pokušati ukratko odgovoriti.

Ključne riječi: Mediteran, simbol, Mediteranski armerun, litrati (fotografije), letere (pisma)

Kristina Dilica

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek

Emina Berbić Kolar

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek

**MEDITERANSKA KULTURNA BAŠTINA U UDŽBENICIMA
I ČITANKAMA ZA HRVATSKI JEZIK U VIŠIM RAZREDIMA
OSNOVNE ŠKOLE**

Meditranska baština ima bogati povijesni razvoj s kojim bi trebali biti upoznati učenici u cijeloj Republici Hrvatskoj, a osnovna škola i nastavni predmet Hrvatski jezik pružaju mogućnost za upoznavanje mediteranske kulturne baštine. Radom je analizirana zastupljenost mediteranske kulturne baštine u okviru predmeta Hrvatski jezik u višim razredima škole u udžbenicima i čitankama izdavačkih kuća odobrenih od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja nakon provedbe reforme *Škola za život*. Cilj je rada utvrditi zastupljenost mediteranske kulturne baštine i baštinskih tema u navedenim udžbenicima i čitankama te na temelju dobivenih rezultata predložiti smjernice za daljnje aktivnosti kojima bi se mediteranski baštinski sadržaji u okviru predmeta Hrvatski jezik njegovali i očuvali te kojima bi se dao jači naglasak na nužnosti postojanja takvih sadržaja u temeljnom predmetu koji potiče promišljanje o jeziku, narodu i identitetu.

Ključne riječi: mediteranska baština, Hrvatski jezik, osnovna škola, Škola za život, baštinske teme

Marko Dragić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

BRGULJA, PLEMENSKA SLAVA U HRVATSKOJ KATOLIČKOJ TRADICIJI U DALMACIJI

Brgulja (krsna slava, fjera, fešta) je zajednička svetkovina župe, sela ili obitelji koji slave određenoga sveca, svoga nebeskoga zaštitnika. Svako selo ima svoju brgulju, blagdan sveca zaštitnika, kojemu je posvećena župna crkva, a pojedini zaseoci slave i blagdan sela kojemu je u njihovu zaseoku posvećena manja crkva ili kapela. Neka mjesta za brgulju uzela su sv. Stjepana prvomučenika iako je crkva u njihovoj posvećena drugom nebeskom zaštitniku. Tako je, primjerice u Runovićima Gospina crkva, a slavi se brgulja na Stipandan božićni. Običaj je da se na blagdan pozovu gosti i iz drugih sela i to oni kod kojih su oni bili pozvani na njihovu brgulju. Običaj je da se od svakog jela ponešto pošalje na dar i starijoj čeljadi od prijatelja uzvanika koji nisu mogli doći na brgulju. U Bosni i Hercegovini brgulja (krsna slava, fjera, fešta) spominje se 1466. godine. Stjepan Banović 1912. godine objavio je rad u kojem opovrgava mišljenje da je krsna slava pravoslavna i srpska svetkovina koju su Srbi bježeći pred Turcima raznijeli po Herceg-Bosni, Dalmaciji i drugdje.

Ključne riječi: svetkovina, blagdani, spomendani, okupljanje rodbine, plemensko veselje

Előd Dudás

Sveučilište Eötvösa Loránda, Budimpešta, Mađarska

JUŽNA TRADICIJA U RAZVOJU HRVATSKE LATINICE

Povijest hrvatske latinične grafije ima dvostruke korijene, što objašnjavamo povijesnim i kulturnim razlozima. Južna je Hrvatska bila u tijesnoj vezi s talijanskim gradovima, napose s Venecijom, što je značilo i kontakt s talijanskom kulturom, jezikom i književnošću. Uz sve to, postojao je jak utjecaj talijanske Katoličke Crkve, a u srednjem vijeku Crkva je njegovala i pismenost, čime je utjecala i na razvoj grafije. Najvažniji je bio način izgovora latinskih glasova koji je u južnoj Hrvatskoj pratio talijanski uzus. S druge strane, sjeverna je Hrvatska bila pod jakim utjecajem Ugarske i mađarske Katoličke Crkve, stoga je način izgovora latinskih glasova pratio mađarski uzus. U sjevernom grafijskom sustavu nalazimo drugačije označavanje pojedinih fonema nego u južnom grafijskom sustavu. Hrvatsku je srednjovjekovnu latinicu karakterizirala uporaba više grafema za označavanje istoga fonema. Najveću je teškoću predstavljalo označavanje onih fonema koji ne postoje u latinskome jeziku. To su bili suglasnici: /c/, /č/, /ć/, /đ/, /dž/, /lj/, /nj/, /s/, /š/, /z/, /ž/ i samoglasno /r/. Ovu su teškoću rješavali na različite načine, npr. uporabom dijakritičkih znakova ili kombinacijom više slova, tako da su nastali dvoslovi i troslovi. Unatoč tomu vidi se tendencija prema monografskim rješenjima, tj. da jedan znak označava jedan fonem. Južni i sjeverni su sustav stoljećima karakterizirali hrvatsku latiničnu grafiju, dok u 18. stoljeću nije dolazilo do miješanja ova dva sustava u jedan mješoviti, možemo čak reći „slavonski” tip, koji nije bilo dugo u primjeni, budući da je u 19. stoljeću, zahvaljujući Ljudevitu Gaju, nastala prva jedinstvena latinična grafija koja je bila prihvaćena svugdje u Hrvatskoj.

Ključne riječi: hrvatski jezik, latinica, razvoj grafije, talijanski utjecaj, dvojna tradicija

Jelena Đorđević

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Anita Runjić-Stoilova

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

PREPOZNAVANJE LEKSEMA U TROGIRSKOME GOVORU MEĐU TRIMA GENERACIJAMA GOVORNIKA

Cilj je rada utvrditi prisutnost leksema iz različitih leksičkih domena u trogirskome govoru. Skupine leksema izdvojene su prema *Rječniku trogirskog cakavskog govora* iz 1994. godine autorā Duška Geića i Mirka Slade Šilovića. Metodom ankete istražiti će se koliko govornici trogirskoga govora iz triju generacija trogirskih obitelji prepoznaju i znaju definirati značenja različitih leksičkih jedinica. Procijenit će se njihovo subjektivno i objektivno znanje popisanih leksema. Dobiveni će se podatci obraditi statistički i potom grafički prikazati. Usporedit će se poznavanje leksika s obzirom na dob govornika te će se proučiti koje su domene govornicima poznate više, a koje manje. Ovim bi se istraživanjem trebalo utvrditi aktualno stanje trogirskoga govora na razini leksika te proučiti koliko pojedini leksemi s vremenom i pod utjecajem različitih čimbenika prelaze iz aktivnoga u pasivni leksik.

Ključne riječi: trogirski govor, leksičke domene, aktivni leksik, pasivni leksik

Marijana Erstić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

MEDITERAN U AUSTRIJSKOJ KNJIŽEVNOSTI DALMATINSKI SONETI PAULE VON PRERADOVIĆ

Prvi soneti na njemačkom jeziku nastaju u 17. stoljeću. Za to je zaslužna prva njemačka poetika *Buch von der deutschen Poeterey* / *Knjiga o njemačkoj poeziji* Martina Opitza iz 1624. godine. Opitz u knjizi zagovara sonete kao književnu vrstu, pa da barokni sonet na njemačkom govornom području postaje medijem izražavanja osjećaja prouzrokovanog 30-godišnjim ratom, izražavanja figure *vanitas* ili prolaznosti. Sve to karakterizira sonete Andreasa Gryphiusa. U 18. i 19. stoljeću sonete pišu prije svega lirici romantike, kojima sonet služi i kao medij ekfrazе (lat. *descriptio*), tj. kao medij opisa djela likovne umjetnosti (primjerice kod autora Augusta Wilhelma Schlegela i Ludwiga Tiecka). Oko 1900. ekfrazu rabi i modificira austrijski autor *fine-de siècle*-a Rainer Maria Rilke, no on modificira i ritmizira i unutarnji ustroj soneta. *Dalmatinski soneti* (*Dalmatinische Sonette*, 1933.) austrijske spisateljice Paule von Preradović upisuju se u tu modernu, Rilkeovu tradiciju. Unuka pjesnika Petra Preradovića, jednog od najbitnijih autora soneta u povijesti hrvatske književnosti, poznata je i kao autorica teksta austrijske himne *Gorovita zemljo, zemljo na rijeci* (*Land der Berge, Land am Strome*). Upravo Mediteran autorici *Dalmatinskih soneta* služi kao očito biografski motivirana glavna tema te književne vrste. U izlaganju će se najprije skicirati povijest soneta na njemačkom govornom području. U drugom dijelu izlaganja pobliže će se analizirati pojedini soneti Paule von Preradović, koji između ostalog opisuju djela likovne umjetnosti na području Dalmacije i to u umjerenoj, Rilkeovoj tradiciji. Cilj je rada analiza *Dalmatinskih soneta* kao latentno modernih tekstova o Dalmaciji i Mediteranu s njemačkog govornog područja.

Ključne riječi: Paula von Preradović, Rainer Maria Rilke, sonet, Dalmatinische Sonette

Josip Galić

Staroslavenski institut, Zagreb

**O JEZIČNOJ SLICI RANONOVOVJEKOVNIH
HRVATSKOGLAGOLJSKIH NELITURGIJSKIH ZBORNIKA NA
PRIMJERU *FATEVIĆEVA ZBORNIKA DUHOVNOG ŠTIVA* (1617.)**

U hrvatskoj je filologiji općeprihvaćeno da u jezičnome pogledu hrvatskoglagojske neliturgijske zbornike nastale od posljednje četvrtine 14. do prvih desetljeća druge polovice 16. stoljeća karakterizira miješanje čakavskih i crkvenoslavenskih elemenata, pri čemu udio jednih, odnosno drugih varira ovisno o čimbenicima kao što su starost kodeksa, starost predloška s kojega je zbornički tekst prepisan, obrazovanje i stav pisara, priroda i namjena teksta i sl. Nedovoljno je, međutim, poznato što se s jezikom hrvatskoglagojskih neliturgijskih zbornika događa od posljednjih desetljeća 16. stoljeća, odnosno nakon 1561. godine, koja se tradicionalno smatra simboličnim završetkom hrvatskoga crkvenoslavenskoga razdoblja. U izlaganju će se na primjeru *Fatevićeva zbornika duhovnog štiva*, kodeksa koji je 1617. godine na zadarskom području ispisao don Mikula Fatević, pokazati da se u jeziku neliturgijskih zbornika nastalih u prvim desetljećima po svršetku hrvatskoga crkvenoslavenskoga razdoblja crkvenoslavenski elementi pojavljuju samo u tekstovima prepisanim sa srednjovjekovnih matica (premda su i u njima na svim jezičnim razinama u očitoj povlačenju), dok u novim prijevodima, kakav je u *Fatevićevu zborniku* tekst *Zrcala duhovnoga*, preveden s talijanskoga jezika na samom kraju 16. ili na samom početku 17. stoljeća, crkvenoslavenska sastavnica gotovo u potpunosti izostaje. Osim usporedbom jezika novoprevedenih tekstova i tekstova prepisanih sa srednjovjekovnih matica u okvirima samoga *Fatevićeva zbornika*, razlike u genezi crkvenoslavenskih elemenata u srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim zbornicima potkrijepit će se jezičnom usporedbom odgovarajućih tekstova u *Fatevićevu zborniku* i u starijim hrvatskoglagojskim neliturgijskim zbornicima.

Glavne riječi: *Fatevićev zbornik drugovnog štiva*, hrvatskoglagojski neliturgijski zbornici, hrvatski crkvenoslavenski, čakavski, jezična analiza

Gordana Galić Kakkonen

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

„SVJETSKOST” MEDITERANSKOGA KNJIŽEVNOGA SVIJETA

U ovom će se izlaganju analizirati uvodni govori s međunarodne kulturne manifestacije *Knjiga Mediterana*, objavljeni u zborniku *Trideset pogleda na Sredozemlje*. Sudionici ovoga događaja posvećeni su proučavanju odnosa između Mediterana kao specifičnoga prostora koji je iznjedrio različite civilizacije čije su granice tijekom povijesti bile nestalne i knjige kao kulturnoga dobra. Te su dvije značajke uvijek bivale i lajtmotivom uvodnih govora počasnih gostiju koji su otvarali istoimenu manifestaciju. U esejima iz navedenoga zbornika pitanju Mediterana pristupa se s različitih pozicija, ali svi imaju za cilj doprinijeti boljem razumijevanju ovoga pojma, opterećena mnogostrukim značenjskim slojevima. Odnos između realiteta i zamišljaja zadanoga prostornog okvira, čežnja za „izgubljenim Mediteranom”, pokazuje se dobrim polazištem za geopolitičku analizu odabranoga tekstualnoga korpusa, istodobno ukazujući na „svjetskost” mediteranskoga književnoga svijeta.

Ključne riječi: *Knjiga Mediterana*, *Trideset pogleda na Sredozemlje*, geopolitika književnosti, „svjetskost”, mediteranski književni svijet

Filip Galović

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

Marinka Šimić

Staroslavenski institut, Zagreb

PROŽIMANJE CRKVENOSLAVENSKOGA I ČAKAVSKOGA U PARIŠKOME ZBORNIKU (SLAVE 73) NA TEKSTU PSALTIRA

Među dvadesetak očuvanih rukopisnih hrvatskoglagoljskih psaltira onom u *Pariškome (Borislavićevu) zborniku* iz 1375. godine pripada posebno mjesto iz više razloga. Ponajprije, to je jedini očuvani tekst psaltira u jednome neliturgijskom zborniku te jedini hrvatskoglagoljski rukopis pisan za redovnice. Osim toga, ovaj se zbornik od svih drugih hrvatskoglagoljskih prijevoda istoga razdoblja znatno razlikuje jer je nanovo preveden prema latinskomu, dok ostali psaltiri čuvaju stariji prijevod prema grčkomu izvorniku. Pri tome su postupku prevoditelji u tekst u znatnoj mjeri unosili govorne osobine, tj. čakavizme na svim jezičnim razinama, a osobito na leksičkoj. Često su manje poznate riječi zamjenjivali onim razumljivijim, npr.: *vskuû / začb, edro / skoro, niči / ubogi, ovočnoe / vočno, rizi / svite, skudêlnikb / lončarb, tamb / tisuči, êzikb / narodb*, premda su katkad ostavljali neke izraze iz starih matica, tj. grecizme svojstvene hrvatskomu prijevodu psaltira, npr.: *adb, aerb, aspida, dêmunb, krotopb, olokav'ta, skandêlb, trbpeza, upostasb* itd. Na taj način *Pariški zbornik* nasljeđuje staroslavenske tekstove, ali je ujedno i spona prema onim mlađim, hrvatskim, pisanim narodnim jezikom i latinicom. Zahvaljujući brušenju narodnih idioma, unutar glagoljaške knjige stvara se kontinuirani razvoj hrvatskoga književnog jezika, za što je izvrstan primjer ovaj kodeks. Upravo će govorni elementi biti predmet analize u ovome prilogu na temelju koje će se nastojati utvrditi na kojoj je jezičnoj razini pomlađenost najizraženija.

Ključne riječi: hrvatskoglagoljski rukopisi, Pariški (Borislavićev) zbornik, crkvenoslavenski sloj, čakavski sloj

Eldi Grubišić Pulišelić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

TRANSKULTURALNOST I KULTURNI IDENTITET(I) DALMACIJE U PUTOPISIMA IDE VON DÜRINGSFELD

U fokusu ovog istraživanja nalazi se konstrukcija različitih kulturnih identiteta Dalmacije u putopisima *Aus Dalmatien (Iz Dalmacije)* njemačke spisateljice Ide von Düringsfeld iz 1857. godine. Autorica u uvodu prve od ukupno triju knjiga putopisa otkriva da su ljudi iz njezinog društvenog kruga Dalmaciju doživljavali kao habsburšku provinciju na rubu civilizacije. Tako se već na samom početku otkriva narativ imaginativne geografije: putovanje u Dalmaciju u tom kontekstu označava odlazak na granicu civilizacije, u regiju u kojoj se susreću Istok i Zapad, Europa i Orijent. Autorica u svojim putopisima promatrani prostor dijeli na priobalni dio s pripadajućim otocima i dalmatinsko zaleđe skriveno brdima i planinama u kojemu se nalazi mistična regija Morlaka. Osim utvrđivanja spomenute granice koja nastaje sukladno prirodno- geografskim osobitostima dalmatinskog teritorija, u putopisima se utvrđuje i imaginativna zemljopisna tj. kulturna granica. Dalmacija 19. stoljeća percipira se i prikazuje kao sjecište Istoka i Zapada, kao zemlja u kojoj se isprepleću talijanska, slavenska i orijentalna kultura. U tom se kontekstu priobalni dio zemlje s otocima u kojemu prevladava utjecaj Venecije doživljava kao prostor civilizacije, dok se dalmatinsko zaleđe percipira i opisuje kao necivilizirano i polubarbarsko područje pod utjecajem Osmanskog Carstva. Kulturni identitet(i) priobalnog i otočkog dijela Dalmacije konstruiraju se u odnosu prema kulturnom identitetu Zapada, dok se dalmatinsko zaleđe percipira kao prostor stapanja kršćanskih i nekršćanskih koncepata, odnosno kroz specifični kulturni identitet Morlaka.

Ključne riječi: Ida von Düringsfeld, putopisi, Dalmacija, transkulturalnost, kulturni identitet(i)

Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

Ljiljana Šarić

Sveučilište u Oslu, Norveška

RETRODIGITALIZACIJA HRVATSKIH DOPREPORODNIH GRAMATIKA – ODGOVOR NA IZAZOVE MODERNIH TEHNOLOGIJA

U izlaganju će se govoriti o retrodigitalizaciji hrvatskih dopreporodnih gramatika u sklopu projekta koji se provodi u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Retrodigitalizacija se odnosi na prijenos tiskanoga medija u računalno čitljiv i pretraživ tekst, a u ovom projektu obuhvaća i označivanje transkribiranoga ili prevedenoga teksta odabranih gramatika i njihovo povezivanje sa slikama izvornika. Oznake su izrađene prema smjernicama TEI-ja (*Text Encoding Initiative*) za humanističke znanosti. Da bi se osigurala dosljednost obilježavanja, oznake su unificirane za sve gramatike i svedene na zajedničku strukturu, što je predstavljalo velik izazov jer nije postojala TEI shema za označivanje gramatika. Osim toga, te gramatike nisu samo gramatike hrvatskoga jezika i nisu uvijek pisane hrvatskim jezikom. Neke su od njih gramatike stranih jezika s usporednom hrvatskom građom, ali i gramatike hrvatskoga jezika s kojim stranim metajezikom. U njima se jezik koji je predmet opisa najčešće prikazivao kontrastivno prema metajeziku gramatike, odnosno materinskim jezikom ciljne skupine kojoj je gramatika namijenjena, ili latinskim jezikom. Temelje se na tradiciji latinskih gramatika te se i strukturno i načinom opisa jezika vežu uz istovrsna djela mediteranskoga prostora. Osvrćemo se na nekoliko gramatika. Prva hrvatska gramatika, *Institutiones linguae Illyricae* (1604.) Bartola Kašića, pisana je latinskim jezikom. Opisuje književne stilizacije koje su se razvile na čakavskoj i štokavskoj osnovici, odnosno jezik koji najvećim dijelom pripada jugoistočnom kompleksu hrvatske književnosti. *Gramatika talijanska ukratko* (1649.) Jakova Mikalje opisuje talijanski jezik, a pisana je hrvatskim metajezikom. Pripada štokavskim gramatikama i gotovo je dosljedno ječavska. Ona je i najstariji izvor hrvatske gramatičke terminologije. *Svašta po malo* (1761.) prva je slavonsko-njemačka gramatika i vježbenica i prvo svjetovno

djelo u obnovljenoj slavonskoj književnosti nakon oslobođenja od Turaka. U izlaganju će se na primjerima navedenih gramatika govoriti o procesu digitalizacije, problemima i predloženim rješenjima te pokazati struktura zajedničkoga zaglavlja digitalnih izdanja i primjeri označivanja imenica.

Ključne riječi: dopreporodne hrvatske gramatike, povijest hrvatskoga jezika, retrodigitalizacija, digitalna humanistika, projekt *Retrogram*

Tonča Jukić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Branka Gotovac

Kemijsko-tehnološki fakultet, Sveučilište u Splitu

MEDITERAN KAO POTICAJ KREATIVNOSTI UČENIKA U NASTAVI MATEMATIKE

Danas se kreativnost uvriježeno smatra pojedinčevom sposobnosti stvaranja novih vrijednih ideja i neizostavnim čimbenikom u odgojno-obrazovnom procesu. Razvoj je kreativnosti pretpostavka osposobljavanja pojedinca za neizvjesnu budućnost i zato je kreativnost u nastavi važno postaviti kao cilj. Želimo li poticati kreativnost u nastavi, potrebno je s učenicima sukreirati kreativni kurikulum te, između ostalog, poticati divergentno mišljenje, uočavanje i rješavanje problema, pojedinčevu intrinzičnu motivaciju, njegovo samoizražavanje, samostalnost i samopouzdanje, znatiželju, zaigranost, maštu, sklonost propitkivanju te otvorenost za nova iskustva. Međutim, praksa pokazuje da se kreativnost još uvijek nedovoljno potiče u nastavi, posebice u nastavi matematike u kojoj se od učenika češće traže konvergentno mišljenje i rješavanje unaprijed postavljenih problema uz primjenu optimalnog postupka dolaska do rješenja, a rjeđe divergentno mišljenje te uočavanje i postavljanje problema koji omogućuju višestruke načine njihova rješavanja. Imajući na umu navedeno, a posebice imajući na umu da je uvažavanje učenikovih predznanja, interesa i iskustava veoma važno za ostvarenje kvalitetnog procesa učenja i poučavanja, u radu se daju prijedlozi kako se na učenicima bliskoj temi Mediterana u nastavi matematike mogu potaknuti njihova kreativnost i cjelovit razvoj. Na temelju pregleda literature o kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu, a s naglaskom na poticanje kreativnosti u nastavi matematike, argumentiraju se dobrobiti koje mediteranska kultura može imati u stvaranju ozračja povoljnog za razvoj učeničke kreativnosti. Ujedno, ilustrira se kako uočavanje specifičnosti Mediterana i njegovo povezivanje s matematikom učenikovim osmišljavanjem kreativnih matematičkih zadataka o mediteranskoj kulturi može učeniku omogućiti primjenu matematičkih znanja u novom kontekstu i postizanje najviših razina razvoja njegove ličnosti. Radom se želi uputiti na potrebu osvještavanja važnosti kreativnosti

za cjelovit razvoj pojedinca i ostvarivanja kreativnog kurikula kojim će se u nastavnom procesu sustavno poticati kreativnost.

Ključne riječi: cjelovita ličnost, kreativni kurikulum, matematički zadatci, mediteranska kultura, nastava

Ante Jurić

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku,
Sveučilište u Zadru

IDIONIMNI I KOINONIMNI MARKERI U ISTOČNOJADRANSKOJ TOPONIMIJI

Definiranje toponimijskog leksika kao zasebne leksičke kategorije temelji se na razlikovanju leksemā koji imaju opće leksičko značenje i onih čiji su značenje i/ili upotreba specifični toponimijski, odnosno onih koji se pojavljuju jedino kao dio toponimijskih formulacija (jednorječnih, dvorječnih ili višerječnih), kao leksemi s isključivo onomastičkim sadržajem. Izbjegavajući pritom tradicionalne terminološke opozicije *opća imenica* : *vlastito ime* i *onim* : *apelativ* kao sadržajno nedovoljno precizne (niti je riječ samo o imenicama i niti su svi apelativi uvijek i u svim kontekstima samo apelativi!), u svrhu najsazetije i najpotpunije distinkcije koristimo terminološki par *koinonim* : *idionim* (Putanec 1979). Za razliku od većine drugih leksičko-semantičkih polja kulturnog leksika, u kojima je relativno jednostavno definirati pojmove (npr. *ihthonim* = naziv za ribu, *fitonim* = naziv za biljku itd.), kategorija „toponimijski leksik” ne temelji se na jedinstvenom i nedjeljivom identitetu imenovanog (toponimijski referent), već na onomastičkome statusu leksema u dotičnome mjesnom govoru (je li leksem idionim ili koinonim?), koji je nerijetko nejasan, fino nijansiran i čije razlikovanje u pravilu ovisi jedino o intuiciji izvornog govornika. Ipak, rezultati kvantitativne analize goleme toponimijske građe koju smo prikupili na otocima sjeverne i dijela srednje Dalmacije ukazuju također i na postojanje određenog broja formalnih obilježja koja se može tretirati kao objektivne indikatore za definiranje onomastičkog statusa leksemā u dotičnome govoru i, posljedično, njegovo svrstavanje u kategoriju „toponimijski leksik”. Takva formalna obilježja za potrebe ovoga izlaganja nazivamo idionimnim/koinonimnim markerima i oprimjerit ćemo ih na prikupljenoj građi.

Ključne riječi: toponimijski leksik, idionimi, koinonimi

Dunja Jutronić

Sveučilište u Mariboru, Slovenija

POSTOJI LI ZLATNO DOBA SPLITSKE ČAKAVŠTINE?

Mate Kapović u knjizi *Čiji je jezik* (2011: 16) piše: „Jezik se ne kviri – jezik se mijenja”. Možemo li to isto reći i za narječja/dijalekte, govore, vernakulare? U ovom prilogu odgovor na to pitanje potražiti ćemo istražujući što su o splitskoj čakavštini rekli naši lingvisti. Jezik se mijenja, htjeli mi to ili ne, a mnogi bi željeli da se te promjene (ako ih baš mora biti!) zaustave u nekom zlatnom dobu kada je, u ovom konkretnom slučaju, splitski bio uistinu „pravi” splitski. Naše je pitanje kad je to bilo. Koliko ćemo se daleko vratiti u prošlost i ima li te točke na kojoj se možemo zaustaviti? Koja je to bila godina ili (simbolički) dan kad su se stvari počele mijenjati u splitskoj čakavštini? Ćićo Senjanović pita se: „Kad san to počea govorit *sat*, a ne *leroj*?”. Prvenstveno prenosimo mišljenja stručnjaka koji su o tome pisali, Stjepana Benzona (1971), Radovana Vidovića (1971) koji je najviše istraživao splitski govor i pisao o njemu, Milana Moguš (1972), Božidara Finke (1993), Mate Hraste (1950) i Josipa Lisca (1999). Koliko daleko u prošlost treba ići i tražiti taj „pravi splitski”, „splitski standard” u kojemu su se počele zbivati promjene? U zaključku tvrdimo da je splitski govor, kao uostalom i svaki jezik, na svakom stupnju svoga postojanja uvijek bio i bit će „hibridan i razvodnjen” i stoga nema nikakva smisla tražiti i pitati se kad je on postao „mješavina svega i svačega”, a još manje treba tražiti krivca za takvo stanje stvari.

Ključne riječi: jezične promjene, splitska čakavština, „pravi” splitski, zlatno doba jezika

Sanja Knežević

Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru

INTERTEKSTUALNE ASOCIJACIJE NA MARKA MARULIĆA U HRVATSKOM PJSNIŠTVU DRUGE POLOVINE 20. STOLJEĆA: OD AVANGARDE DO POSTMODERNE

U radu se problematiziraju i analiziraju intertekstualne poveznice i asocijacije na Marka Marulića u pjesničkom opusu trojice hrvatskih pjesnika – Zvane Črnje, Tončija Petrasova Marovića i Jakše Fiamenga. Spomenuti autori u svom pjesničkom opusu često intertekstualno upućuju na Marulića: kod Zvane Črnje Marulić je metafora hrvatskoga jezika, kod Petrasova Marovića metafora baštine, a kod Fiamenga je Marulić metafora pjesnika i pjesničkoga autorstva. Analiza intertekstualnih odnosa prema Maruliću u spomenutim opusima pokazat će različitost citatnih i intertekstualnih manifestacija: na sinkronijskoj razini odnosa unutar pjesničkoga teksta i dijakronijskoj razini odnosa avangardnog i postmodernističkoga pjesničkoga diskursa. U konačnici, cilj je analize dokazati da se intertekstualne asocijacije na Marka Marulića u pjesništvu 20. stoljeća, još od Ujevićeva *Oproštaja*, javljaju u presudnim godinama očuvanja hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta u čijim je temeljima višestoljetna pripadnost sredozemnom kulturnom prostoru.

Ključne riječi: intertekstualne asocijacije, Marko Marulić, Zvane Črnja, Tonči Petrasov Marović, Jakša Fiamengo

Tanja Kuštović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

JEZIK ČETIRI KANTIKA U *PARIŠKOM ZBORNIKU SLAVE 73*, AKADEMIJINU BREVIJARU *HAZU III c 12* I *OFIČJU BLAŽENE DJEVE MARIJE*

U radu se proučavaju kantici u *Pariškom zborniku Slave 73*, Akademijinom brevijaru *HAZU III c 12* i *Ofičju Blažene Djeve Marije*. Sve su tri knjige svojevrsni *Liber horarum*. U središte proučavanja postavljen je *Pariški zbornik Slave 73* (1375.) kao najstariji očuvani i jedini hrvatskoglagoljski kodeks vezan za Šibenik te jedini dosad poznati rukopis pisan za redovnice. Taj zbornik sadrži legende, biblijsko-liturgijske tekstove, a među njima je i jedanaest biblijskih kantika. Zbornik je u dosadašnjoj literaturi određen kao hrvatskoglagoljski rukopis koji je u 14. stoljeću najviše kroatiziran, tj. pisan mješavinom crkvenoslavenskoga i čakavskoga jezika. Akademijin brevijar *HAZU III c 12* (kraj 14. ili početka 15. stoljeća), pisan je hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom, s tim što su kantici pisani arhaičnijim jezikom. *Ofičje Blažene Djeve Marije* prva je hrvatska ćirilična tiskana knjiga, priređena u Dubrovniku, a otisnuta u Veneciji 1512. godine. Kao i *Pariški zbornik Slave 73*, molitvenik je služio za potrebe redovnica, no, za razliku od *Pariškog zbornika* koji je rukopisni, *Ofičje* je otisnut molitveni priručnik. Jezik je ovog molitvenika štokavsko-jekavski s ponekim raguzeizmom. U ovom istraživanju nastojat će se vidjeti koliko se jezik kantika iz *Pariškog zbornika Slave 73* razlikuje od jezika istih kantika u *Akademijinom brevijaru HAZU III c 12* te istih kantika objavljenih u prvoj hrvatskoj ćiriličkoj tiskanoj knjizi *Ofičje Blažene Djeve Marije*. Cilj je istraživanja ustanoviti ima li jezik *Pariškog zbornika Slave 73* više hrvatskih elemenata u odnosu na jezik *Akademijina brevijara* koji je nastao nešto kasnije, ali u bliskom vremenu te ima li kasnije u tisku objavljen ćirilični tekst starijih jezičnih osobina koje su jednake osobinama tekstova iz 14. stoljeća ili su te osobine znatno pomlađene. Uz to, nastojat će se utvrditi uolikoj mjeri svaka od ovih knjiga ima crkvenoslavenskih, čakavskih i štokavskih jezična osobina, a uolikoj mjeri su oni jezično ujednačeni.

Ključne riječi: kantik, hrvatskoglagoljski zbornici, ćirilični molitvenik, jezična analiza

Ivan Lacić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

**VULGARIZMI U DRAMI PREDSTAVA HAMLETA U SELU
MRDUŠA DONJA: KONTRASTIVNA ANALIZA IZVORNIKA I
PRIJEVODA NA ISTROMLETAČKI DIJALEKT**

Vulgarizmi, emotivno nabijeni formulaički stereotipni jezični izrazi kojima se označuju tabuizirani objekti i zbivanja iz izvanjezične zbilje, neizbježna su pojava u svakodnevnoj komunikaciji. Unatoč njihovoj sveprisutnosti, ovaj se jezični fenomen nije često proučavao u hrvatskim jezikoslovnim istraživanjima, što zbog percepcije kako je riječ o manje vrijednome dijelu jezičnih iskaza, što zbog problematike terminološkoga određenja pojma psovke. Nadalje, vulgarizmi se temelje na kulturološkim aspektima društva koje se njima služi pa je njihovo prevođenje jedan od većih izazova traduktološke prakse. Jezik Brešanove drame *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* pokazuje visok stupanj inovativnosti, a dijalozi, odnosno sama tematska okosnica djela, travestiran, stilski degradiran i u Dalmatinsku zagoru ubiciran Shakespeareov kanonski tekst, obiluju vulgarizmima. U ovome radu primijenit će se kontrastivni pristup i analizirati vulgarizme u spomenutoj grotesknoj tragediji i u njezinu prijevodu na istromletački dijalekt. Vulgarizmi iz obaju drama klasificirat će se ovisno o njihovoj strukturi (morfološko-sintaktička razina) i ovisno o domenama ljudskoga života na koje se referiraju (funkcionalno-semantička razina) kako bi se u nastavku taj izdvojeni korpus mogao kontrastivno analizirati. Cilj je rada opisati strategije prijevoda vulgarizama s hrvatskoga jezika na istromletački dijalekt te pokušati pojasniti razloge odabira određene prijevodne varijante. Također, provedena analiza trebala bi pokazati u kojoj mjeri vulgarizmi u prijevodnoj inačici zadržavaju svoj izvorni ilokucijski, odnosno perlokucijski učinak.

Ključne riječi: kontrastivna analiza, *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja*, prijevod, vulgarizmi

Josip Lasić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

VIŠE NEGO ČA U FOJE PIŠE – JEZIČNI MEDITERANIZAM MOMČILA POPADIĆA

Hrvatski povjesničar, književnik i prevoditelj Bogdan Radica (1904. – 1993.) u *Sredozemnome povratku* konceptualizira prostor Dalmacije kao „unikatno mjesto skladnoga stapanja slavenske i romanske kulture koje svojim bogatim naslijeđem obogaćuje hrvatsku kulturu” (1971: 9). Dalmacija je prema Radici neraskidivi dio „povlaštenoga Mediterana”. Kroz svoj se višestoljetni kulturni razvoj pozicionira na manjoj, regionalnoj razini kao privilegirani/ povlašteni prostor. Prostor, ne samo dalmatinski kao privilegirani, izrasta i nastaje najčešće iz kolektivnoga pamćenja i ta se njegova „privilegiranost” vidi kroz tri dinamična i složena markera: (a) kulturu, (b) identitet i (c) tradiciju. Ono što povezuje tri markera tzv. prostorne povlaštenosti jest jezik. U radu se promatra dalmatinska kultura, identitet i tradicija kroz jezik antologijskih hrvatskih/ dalmatinskih *evergreen* uspješnica Momčila Popadića (1947. – 1990.). Izdvaja se iz golema opusa dvadesetak antologijskih pjesama i iz njih (dalmatinski) motivi raspoređeni na ljude, mjesta i događaje. Cilj je rada predstaviti Popadića i njegovo stvaralaštvo u okviru recentnih pristupa prostoru kroz teorije o jezičnome krajoliku (engl. *linguistic landscape*). Popadićevi su izabrani tekstovi i motivi sadržani u njima izraziti primjeri punokrvnoga jezičnoga *mediteranstva* – *dalmatinstva*. U radu se stavljaju u okvir koji zrcali Dalmaciju kao unikatan prostor (kulture, identiteta i tradicije) čak i puno „više nego ča u foje piše”.

Ključne riječi: Momčilo Popadić, dalmatinski prostor, antologijske pjesme, jezik, jezični krajolik

Katarina Lozić Knezović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

CRKVENOSLAVENIZMI I MEDITERAN

Srednjovjekovna hrvatska jezična odnosno pisana tradicija nosi specifičnost rijetko potvrđenu u drugim kulturama. Njezin bilingvizam s triglosijom te tropismenost rezultat su etničke/narodnosne, povijesne, geografske, političke datosti. Došavši na obale Mediterana, Slaveni su na crkvenoslavenskoj jezičnoj tradiciji gradili pisanu kulturu neminovno unoseći elemente vernakulara koji su vremenom bivali sve zastupljeniji. Ipak, bez obzira na rano unošenje narodnoga jezika, u odnosu na one drugih slavenskih naroda, hrvatski se crkvenoslavenski glagoljski tekstovi odlikuju i arhaičnim elementima, što se odrazilo i na kasnija djela nastala na pretežno narodnom jeziku, čiji su autori zasigurno bili dobro upućeni u glagoljsku pisanu produkciju. Kao posljedica toga, književnoumjetnička djela te pravni spisi, statuti, listine pisani na narodnom jeziku, na jugozapadnim dijelovima hrvatskoga područja dugo zadržavaju elemente crkvenoslavenske jezične tradicije, bilo kao odraz visokog stila, bilo kao odraz nastojanja očuvanja vlastite pisane baštine. U tom je smislu potvrđeno bilježenje istoznačnica iz crkvenoslavenskoga i narodnoga jezika, slavenskoga i romanskoga podrijetla u jednom te istom tekstu, što je osobitost djela i liturgijskoga i neliturgijskoga sadržaja. U godini 2021., godini Oca Hrvatske Književnosti i godini 500. obljetnice objavljivanja njegove *Judite*, između ostalih nam i to djelo može poslužiti kao izvor na čijem se korpusu može istražiti zastupljenost i uporaba crkvenoslavenizama, njihova čestotnost, funkcija, međusobna razlika u primjeni.

Ključne riječi: Mediteran, leksik, hrvatski crkvenoslavenski jezik, narodni jezik

Leszek Małczak

Šlesko sveučilište, Katowice, Poljska

POLJSKA RECEPCIJA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI MEDITERANSKOG PODNEBLJA

U poljskoj recepciji hrvatske književnosti autori i knjige koje potječu s Mediterana zauzimaju značajno mjesto. Umjetnički najzrelija djela starije hrvatske književnosti dolaze s Mediterana. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća najpoznatiji autor postaje Ivo Vojnović. U međuratnom razdoblju najviše se prevodi Ivan Gundulić. Najveći uspjeh i plasman u Poljskoj kad je riječ o starijoj hrvatskoj književnosti stekla je Držićeva komedija *Dundo Maroje*, najdulje igrana predstava u poljskim kazalištima. Za vrijeme komunizma pažnju kritike privlače djela Ranka Marinkovića, Vladana Desnice, Petara Šegedina, Slobodana Novaka. Međutim, nedvojbeno najpoznatiji i najpopularniji autor u cijeloj povijesti hrvatsko-poljskih kulturnih veza ostaje Ivo Brešan, autor kultne u Poljskoj *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja*. U povijesti poljske recepcije hrvatske kulture najmanje je prisutna i vidljiva hrvatska književnost mediteranskog podneblja u najnovije vrijeme. U devedesetima u prvi plan dolazi književnost koja problematizira posljedice Domovinskog rata i tranzicije.

Ključne riječi: poljska recepcija, Gundulić, Držić, Brešan

Ivan Matijević

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

RIMSKA DRŽAVA – PRVI I POSLJEDNJI VLADAR MEDITERANA

Rimska Republika nakon pobjede u Prvome punskome ratu 241. prije Krista započela je s osvajanjima kojima se njezina vlast protekla na gotovo sve obale Mediterana. Zaokružio ih je car Klaudije pripajanjem Mauretanijske 42. godine i tako učinio Rimsko Carstvo prvim gospodarom cijeloga Mediterana. Salustije, Ciceron i Tit Livije u različitim su ga kontekstima nazivali *Mare nostrum*, što su poslije preuzeli Plinije Stariji i Kvintilijan. Rim je svoju nadmoć u sljedećem dugom razdoblju nastavio ostvarivati stalnom romanizacijom, čije su ključne poluge bile vojska, kultura i sposobnost njegovoga društva da u granicama Carstva zadrži brojne narode s različitim političkim sustavima, posebice na Istoku. Jedinstvena vlast nad Mediteranom nesumnjivo je omogućila i lakše širenje kršćanstva. Ipak, u svakome smislu iscrpljena rimska država počela je popuštati pod pritiscima barbarskih naroda te je nakon nekoliko desetljeća konsolidacije pod carevima Dioklecijanom i Konstantinom ušla u trajno razdoblje nestabilnosti koje će rezultirati potpunim slomom Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine. Nikada više niti jedna vlast nije uspjela staviti Mediteran pod svoju kontrolu.

Ključne riječi: Rimska Republika, Rimsko Carstvo, rimska vojska, teritorijalna ekspanzija, romanizacija, Mediteran, kršćanstvo, barbari

Ana Mikić Čolić

Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa J. Strossmayera, Osijek

Maja Glušac

Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa J. Strossmayera, Osijek

TA DIVNA SPLITSKA RIČ – MEDITERANIZACIJA HRVATSKE POPULARNE GLAZBE

U radu se govori o zastupljenosti elemenata hrvatskih dijalekata u tekstovima pjesama popularnih hrvatskih pjevača. Polazna je pretpostavka ovoga istraživanja da će analiza tekstova popularnih pjesama pokazati značajnu zastupljenost čakavice u odnosu na kajkavsko i štokavsko narječje. Cilj je ovoga rada opisati i obrazložiti učinke uporabe dijalektnih elemenata u tekstovima popularnih hrvatskih pjesama s obzirom na njihovu čestotnost. Nadalje, cilj je istražiti razloge prodora dijalektnih elemenata u taj jezični sloj popularne kulture te u kojoj je mjeri njihovo pojavljivanje stvar svjesnog izbora, odnosno namjere. Radom se želi otvoriti pitanje komunikacijske uloge regionalnih i gradskih dijalekata te pitanje njihova skrivenog i neskrivenog prestiža u hrvatskom javnocomunikacijskom prostoru. Rezultati analize promotrit će se i s obzirom na činjenicu da je upotreba regionalnoga i/ili gradskoga dijalekta odraz potrebe svih članova neke govorne zajednice da i jezičnim sredstvima afirmiraju svoj identitet te i na taj način potvrde svoju pripadnost gradskom i/ili regionalnom prostoru.

Ključne riječi: hrvatski dijalekti, komunikacijska uloga i prestiž hrvatskih dijalekata, (jezični) identitet

Josip Miletić

Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru

Andrino Dužević

Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru

HEKTOROVIĆEVO *RIBANJE I RIBARSKO PRIGOVARANJE* U OKVIRU PROJEKTNE NASTAVE I VALORIZACIJE KULTURNE BAŠTINE OTOKA HVARA

U radu se prezentira model projektne nastave u kojem učenici s otoka Hvara na zanimljiv i učinkovit način mogu obrađivati djelo Petra Hektorovića *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, pronalazeći u njemu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu svojega kraja. Analizom djela te razradom i obavljanjem osmišljenih projektnih zadataka učenici spoznaju ne samo književnu vrijednost Hektorovićeve djela, već i skriveno bogatstvo svojega kraja kojega mnogi nisu svjesni te im se na taj način omogućava da bolje spoznaju vlastiti identitet prepoznajući u djelu klasika hrvatske književnosti ljepotu mediteranskoga načina života, lokalnu gastronomiju, biljni i životinjski svijet, toponime, arhitekturu i mudre izreke. Osmišljeni model projektne nastave omogućava korelaciju Hrvatskoga jezika s nastavom niza drugih nastavnih predmeta (Geografija, Povijest, Glazbena umjetnost, Latinski jezik), dok bi se izradom turističkog itinerarija mogla ostvariti i suradnja s lokalnom turističkom zajednicom.

Ključne riječi: Hvar, korelacija, Petar Hektorović, projektna nastava, terenska nastava

Cvijeta Pavlović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

RAZLIČITE KULTURE I *MARE INTERNUM* U KNJIŽEVNOM DJELU TONKA MAROEVIĆA

Djelo Tonka Maroevića oprimjerenje je teze o humanističkim znanostima kao temelju čovjekove biti. Naglasak će biti na Maroevićevom književnom doprinosu hrvatskoj kulturi u poeziji, esejistici i prevoditeljstvu, gdje se njegov biografski i inspirativni mediteranizam prožima s drugim sastavnicama njegova kozmopolitskoga poimanja ljudskosti i emanira iz dubokoga nacionalnog štovanja ljepote i umjetnosti riječi. Na odabranim primjerima ilustriraju se Maroevićevi zahvati u hrvatsku baštinu u kontekstu europske i svjetske kulture, objedinjujući pojmove domaćega i stranoga, suvremenosti i pronicanja vremena, prostornosti, različitih medija i identiteta.

Ključne riječi: Tonko Maroević, mediteranizam, kozmopolitizam, nacionalna književnost, komparativna književnost

Ivana Petešić Šušak

Centar za istraživanje glagoljaštva, Sveučilište u Zadru

BERČIĆEVI FRAGMENTI ZADARSKE PROVENIJENCIJE

Zbirka glagoljskih tekstova koje je marno prikupljao Ivan Berčić (1824. – 1870.), hrvatski glagoljaš i filolog, sadrži 154 fragmenta, 53 kurzivna i 5 cjelovitih tekstova. Spletom je okolnosti ova zbirka nakon Berčićeve smrti prodana tadašnjoj Carskoj javnoj biblioteci (danas Ruska nacionalna biblioteka) u Sankt-Peterburgu, gdje se i danas nalazi. To hrvatsko pismeno blago, što zbog nedostupnosti, što zbog drugih opravdanih razloga, do nedavno nije zaokupljalo pažnju naših filologa. Zbirka fragmenata postala je dostupna široj javnosti, pa time i znanstvenoj zajednici, tek 2000. godine, kada su združenim naporima RNB-a i Staroslavenskog instituta iz Zagreba fragmenti objavljeni u dvije knjige: faksimili i njihovi opisi, koje je načinila viša znanstvena suradnica pri RNB-u Svetlana O. Vialova. U ovome radu namjera nam je iz zbirke fragmenata izdvojiti te prema vrsti i stanju očuvanosti predstaviti one koji pripadaju zadarskom području, odnosno izdvojiti one fragmente za koje prema izvantekstualnim oznakama (npr. Berčićevim komentarima) možemo zaključiti da su nastali ili su pronađeni na području Zadra, njegove okolice ili na otocima koji pripadaju zadarskom arhipelagu. Time će započeti pripremna istraživanja ovih tekstova u sklopu projekta Jezična, pismovna i kodikološka analiza fragmenata zbirke Ivana Berčića zadarske provenijencije u virtualnom istraživačkom okruženju, koji provodi Centar za istraživanje glagoljaštva na Sveučilištu u Zadru.

Ključne riječi: Ivan Berčić, fragmenti, glagoljica, Zadar, zadarsko područje

Ana-Marija Posavec

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek

POSljedICE DOMOVINSKOGA RATA I RATNA ISKUSTVA U ROMANU JURICE PAVIČIĆA *OVCE OD GIPSA*

Rad analizira prikaz posljedica Domovinskoga rata i ratna iskustva u romanu *Ovce od gipsa* (1997.) splitskoga novinara, filmskoga kritičara i književnika Jurice Pavičića. Tematiziranje ne tako davnih ratnih događanja na istočnohercegovačkom ratištu 1992., sveopći doživljaj rata u okolici te u samome gradu Splitu i prikazivanje konkretnih posljedica rata na tom dijelu Mediterana otvaraju prostor naratološkim analizama i istraživanju strategija pamćenja pri oblikovanju književnoga trilera s ratnom pozadinom. Oslanjajući se na teorijsko-metodološke postavke odabranih naratoloških koncepata te književnih studija pamćenja, u radu se analizira prikaz ratnoga iskustva kroz narativno oblikovanje teksta (prijenos iskustvene zbilje u fikciju). Istražit će se djelovanje pojedinih likova specifičnih za ratnu prozu (vojnici na prvoj crti bojišnice, ratni invalidi, figure žrtava i njihova pozicija, liječnici, novinari); problematizirat će se i posttraumatski stresni poremećaj (u romanu obilježen sintagmom *Vijetnamski sindrom*) kao posljedica psihičke traume pojedinca, ali i kolektiva. Rad će propitati i ulogu pamćenja u književnosti prema mimetičkom modelu odnosa pamćenja i književnosti.

Ključne riječi: Domovinski rat, pamćenje, roman, posljedice, ratno iskustvo

Antonija Prišlić

Općina Janjina

Domagoj Vidović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

JANJINSKA PREZIMENA

U radu se obrađuju prezimena u Janjini, upravnome, gospodarskome i kulturnome središtu središnjega dijela poluotoka Pelješca. U prvome se dijelu rada iznosi presjek razvoja antroponimijske formule (koji je u kontinuitetu moguće pratiti od 16. stoljeća), povijesne potvrde za pojedina prezimena i podatci o broju njihovih nositelja te smjerovi doseljavanja mjesnoga pučanstva. U središnjemu se dijelu rada prezimena raščlanjuju s obzirom na motivaciju i jezično postanje. U janjinskim su se prezimena odrazila izumrla narodna imena (npr. *Bjelovučić* < *Bjelovuk*), stariji likovi kršćanskih imena (npr. *Mratović* < *Mrato* < *Mratin* 'Martin' i *Rusković* < *Rusko* 'Roko') te imena koja sadržavaju vlaške antropoformante (npr. *Dežulović* < *Dežul*), nazivi zanimanja (npr. *Kalafatović* < *kalafat*) i nadimci (npr. *Jasprica* < *jaspra* 'sitan novac') te različiti jezični slojevi (uz temeljni hrvatski sloj očekivano je najzastupljeniji romanski).

Ključne riječi: prezimena, Janjina, Pelješac, antroponimijska formula

Urszula Putyńska

Sveučilište Adama Mickiewicza, Poznanj, Poljska

**PROSTOR U FUNKCIJI METAFORE UNUTARNJEG STANJA
LIKOVA U FILMOVIMA ANTE BABAJE
(*Mirisi, zlato i tamjan; Izgubljeni zavičaj*)**

U filmovima *Mirisi, zlato i tamjan* (1971.) te *Izgubljeni zavičaj* (1980.), slično kao u književnim djelima Slobodana Novaka (*Mirisi, zlato i tamjan*, 1968.; *Izgubljeni zavičaj*, 1955.; priča *Jednosmjerno more* iz romana *Izvanbrodski dnevnik*, 1976.) prema kojima su nastali, posebna se važnost pridaje elementima prostora (kao što su otok ili more) čije se značenje očituje na alegorijskoj matrici. Premda se u izlaganju nadovezujem na srodnosti između Babajinih i Novakovih stvaralačkih postupaka u oblikovanju priče u dvama različitim medijima te u njihovim djelima vidljivu modernističku – književnu i filmsku – poetiku, više se fokusiram na iskazivanje određenih audiovizualnih postupaka vezanih uz prostorne dimenzije kojima se redatelj koristi da bi na neposredan način obliku pokazao unutarnje stanje glavnih likova. Ti su postupci također odgovorni za (djelomično) individualiziranje perspektive naracije, što interpretiram ne kao pokušaj „reproduciranja”, prijenosa u film specifične vrste pripovijedanja ili traženja u filmskim tehnikama ekvivalencije književnih sredstava, nego kao redateljevu ambiciju da građenjem metaforičkog komunikata, iskorištavajući tipično filmska sredstva, oblikuje koherentno na formalnoj i sadržajnoj razini, autorsko i autonomno filmsko djelo. U takvoj interpretaciji izbor iskorištenih filmskih tehnika nije diktiran potrebom za očuvanje reference na strukturu i stilske komponente priče izražene prvotno u drugom mediju, nego unutarnjom strukturom filma, logikom unutarfilmskog svijeta.

Ključne riječi: prostor, Ante Babaja, Slobodan Novak, alegorija, književna poetika, filmska poetika, filmske tehnike, unutarfilmski svijet

Korana Serdarević

XII. gimnazija, Zagreb

NEW ADRIATIC WEIRD: PREDODŽBA MEDITERANA U ROMANU DARKA ŠEPAROVIĆA PRISTANIŠTE

Premda se književna kritika oko novog romana Darka Šeparovića ne slaže ni oko početne tematske odrednice (govori li djelo uopće o Mediteranu ili ne), nepobitna je činjenica da glavni lik na dalmatinskom otoku te u vlastitom stanu (i od vlastitoga stana) gradi brod kojemu svrha sasvim sigurno nije putovanje morem. I dok se s jedne strane zaista radi o djelu koje tematizira sebe sama, odnosno književnost kao jezičnu kreaciju kojoj je cilj zadržati vrijeme (ili naklonost čitatelja), s druge strane, kroz vrata i prozore stana svijest o gradnji neprestano je ometana vanjskim prostorom: obalom, morem, lukom, vjetrovima, zvukovima, prolaznicima. U komparaciji s predodžbom otoka u kanonskoj Marinkovićevoj noveli *Zagrljaj*, paralela polazi od mnogih elemenata. Očigledno, oba centralna lika intelektualci opsjednuti su umjetničkom kreacijom, no dolazi do kristaliziranja vrlo različitih odnosa likova s prostorom, koji se u Šeparovićevu romanu jasno odupire uobičajenim predodžbama dalmatinskog Mediterana. Polazeći od prostora i identiteta s kojim je u suodnosu, od heterotopije koja je i „pristanište” i „nepristajanje”, Šeparovićev roman može se tumačiti i kao promišljeni odmak od klasične mediteranske razglednice. *New Adriatic Weird*, kako žanr naziva u svojoj kritici Vid Barić, stvara se neugodnim vremenskim prilikama, jezovitim pejzažem u kojem su alepski borovi „savršeni grabežljivci”, a cvrčci svojim bruženjem samo upozoravaju na predatore u kojima žive. Zaključno, rad će propitati je li promjena predodžbe dalmatinskog Mediterana uvjetovana promjenom svijeta ili identiteta lika kao otpadnika od kolektivnog, regionalnog (sub)identiteta.

Ključne riječi: predodžbe dalmatinskog Mediterana, Ranko Marinković, Darko Šeparović, *New Adriatic Weird*, regionalni (sub)identitet

Diana Stolac

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

JEZIČNI KRAJOLIK, TURIZAM I MEDITERANSKI DUH

Jezični krajolik označava sve natpise u nekoj sredini, u široku rasponu od cestovnih znakova i službenih natpisa na državnim i lokalnim institucijama do privatnih natpisa, reklama i jezičnih grafita. U izlaganju se predstavlja materijal prikupljen posljednjih deset godina u većim (Rijeka, Pula, Split) i manjim urbanim sredinama na obali (Cres, Vodice) kao tradicionalnim turističkim prostorima te se dopunjava dokumentacijom prikupljenom u zaleđu koje se tek okreće turizmu (Imotski, Gospić). Raspravlja se o jezicima na javnim natpisima, o prostoru kao socijalnoj konstrukciji te jezičnom identitetu prostora. Izdvajaju se natpisi koji govore o hrvatskom, ali i širem mediteranskom identitetu čija se slika pruža kroz turističke poruke. Ovim se izlaganjem želi skrenuti poglede, ne samo jezikoslovaca i turističkih radnika, nego i domaćina i turista u nekome mjestu, na natpise pored kojih prolaze i osvijestiti jezično okruženje kojim se kreću. Poseban je naglasak na funkcionalnosti višejezičnih natpisa za turiste iz raznih zemalja. Dio izlaganja poziv je na raspravu o jezičnome kaosu na nekim natpisima, letcima, jelovnicima i sličnim tekstovima koji nisu dobra poruka turistima i ne nude onako lijepu sliku kakvu bismo željeli poslati.

Ključne riječi: jezični krajolik, turizam, identitet, sociolingvistika

Nikola Sunara

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

MEDITERANSKI MOTIVI U HRVATSKIM USMENIM LIRSKIM PJESMAMA

Sredozemni prostor kao kolijevka europske civilizacije mjesto je rađanja europske književnosti i kulture. Usmena lirska poezija kao jedan je od najranijih književnih oblika koji je oduvijek pratio sve najvažnije trenutke ljudskih života svoje je nadahnuće tražila i pronalazila u ljudskoj okolini. S obzirom na to da je Hrvatska, posebice njezini primorski krajevi, nerazdvojno vezana uz Jadransko more i Sredozemlje, pretpostavka je da se to odrazilo na motivsko-tematski svijet usmene lirike koja je nastala na spomenutom prostoru. Stoga su u radu analizirane hrvatske usmene lirske pjesme iz Dalmacije u kojima su pronađeni motivi vezani uz moreplovstvo, brodogradnju, ribarstvo, sredozemnu floru i faunu, ali i povijesne prilike. Ti motivi odraz su životnih okolnosti i nerazrješive povezanosti Hrvatske s mediteranskim prostorom i njegovim kulturnim naslijeđem kako u prošlosti, tako i danas.

Ključne riječi: Mediteran, hrvatska usmena lirska poezija, more, flora, fauna

Boris Škvorc

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

**EPISTOLARNI ROMAN KAO „PUTOPIS (PRI/POVIJEST) KOJI SPAJA PROŠLOST I SADAŠNJOST” KROZ „LIK” IVE ANDRIĆA.
O ROMANU *SUNCE OVOG DANA* VLADIMIRA PIŠTALA.**

Tijekom posljednjih dvadesetak godina suvremeni izdavački koncerni i kritičari „velikih” medija pokušali su napraviti svojevrsnu promjenu paradigme vezano uz ideju da se književno djelo (ili, kako je to tradicija zagrebačkog filološkog kruga voljela reći, književna činjenica) isključivo može oblikovati unutar korpusa nacionalne književnosti. Bilo da se misli na oblikovanje koje se „organski” upisuje u tijek nacionalne književne pri/povijesti povezujući se pritom s idejom šire zamišljena kanona putem konvencija (formalnih, stilskih i tematsko-motivacijskih) ili da se priroda dijalogičnosti književnog iskaza uzima (smatra) kao realizacija šire zamišljene mogućnosti unutar diskursa ograničenog konkretnim jezikom i pridruženom mu hegemonijskom strukturiranošću, književni tekst tijekom devetnaestog i dvadesetog stoljeća uglavnom je promatran kao djelo nacionalne književnosti. Suvremene tendencije „globalnog odgovora” i „književnosti bez granica” podjednako su plod politike izdavačkih kuća i globalizirajućih trendova u drugim poljima, prvenstveno medija komunikacije i jezične dominacije (engleskog). Knjiga Vladimira Pištala višestruko je hibridizirano djelo. Najprije, ono je roman, putopis, književno-povijesni zapis, ispovijest, politički traktat i (privatna) polemika u javnom prostoru. S druge strane, ona je pisana u Kanadi, na srpskom jeziku i s diskursom koji pokušava biti bahtinovski polifoničan: svjetski i lokalni, a lokalni je raslojen na više ishodišnih (nacionalnih) motrišta prema kojima se odnosi pisac, a reflektira njegov lik (tema). U tom smislu bit će zanimljivo vidjeti ne samo kojem žanru i korpusu pripada ovo djelo, nego se isto tako pozabaviti modalitetima njegova raslojavanja i načinima na koje se „krhotine” znanja, doživljaja i spekulativnih eskapada sklapaju u moćan tekst, koji je istovremeno polemičan kao diskurzivna konstrukcija i izazivač (novih) polemičkih diskurzivnih ogledanja (među teoretičarima, nacijama i različitim idejama književnosti, komparatistike i

svjetske književnosti kao svojevrsnog sistema u smislu kako ga su ga zamislili Pascal Casanova, pa onda i Franco Moretti). Pitanje djela kao „robe” također je zanimljivo u odnosu ovakvog žanrovski hibridnog tekst s ruba (usp. WReC) prema centrima (izdavačke i političke) moći i mehanizmima tržišta na koja je knjiga/tekst plasiran/a. Ovim promišljanjem pokušava se otvoriti temu lokalne književnosti kao svjetske, modaliteta „dalekog čitanja” koji se premrežavaju s upisom u drugi jezik te pitanje kako se osim samog jezika teksta mogu prevoditi i njegova diskurzivna i kulturološka „teška mjesta”, odnosno ono za što je kroz proces „zadovoljstva čitanja” potrebno uložiti dopunski napor.

Ključne riječi: dijalogičnost, hibridna forma, polifonija, ideja svjetske književnosti, književnost kao motiv, pomno i posredno (daleko) čitanje

Ana Šimić

Staroslavenski institut, Zagreb

SOLINSKA GLAGOLJSKA BAŠTINA

Cjelokupna kulturna povijest Solina, a tako i povijest solinske pisane kulture, ponajprije je obilježena antičkim i ranosrednjovjekovnim hrvatskim razdobljem te posljedično i latinskom pismenošću kao dominantnom nositeljicom kulture riječi obaju razdoblja na srednjodalmatinskom prostoru. Ostavština je antičkoga vremena preko 6000 salonitanskih natpisa, dok je najznamenitiji latinski spomenik ranoga hrvatskog srednjovjekovlja *Natpis kraljice Jelene* iz 976. godine. Latinski su jezik i latinica kulturne stečevine mediteranskoga zapada. No, povijest je hrvatske kulture riječi obilježena i onim što se začelo na istočnijem Mediteranu, u srcu bizantskoga svijeta, gdje su rođeni i stasali prosvjetitelji slavenskih naroda, sveta grčka braća Konstantin Filozof (Ćiril) i Metod, koji su oblikovali prvo slavensko pismo, glagoljicu, i prvi slavenski književni jezik, starocrkvenoslavenski. Glagoljaštvo, kao hrvatski odvjetak ćirilometodske baštine, jedinstvena je kulturna pojava koja je u sebi povezala mediteranski istok i zapad. Premda Solin nije mjesto koji bi se na prvu okarakteriziralo kao glagoljaško, barem ne u usporedbi s Rijekom, Zadrom ili Senjom, u određenom se smislu može govoriti o solinskoj glagoljaškoj baštini. U ovom će se radu predstaviti neki od vidova te baštine. Prva se dva vida odnose na područje kulturnoga pamćenja kakvim ga prenosi književnost. Riječ je o srednjovjekovnoj glagoljaškoj predaji da je Solin rodno mjesto Svete braće te o Raosovoj književnoj predaji da je kraljica Jelena bila „glagoljašica” kao i pisac i klesar njezina slavnoga latinskog epitafa (roman *Kraljičin vitez*, 1976.). Druga se dva vida solinske glagoljske baštine odnose na ono što je povijesno utvrđeno i provjerljivo: na solinsko glagoljaško pjevanje te na znamenite Solinjane koji su svojim djelovanjem zašli u područje glagoljaštva – don Franu Bulića i Benediktu Zelić Bućan. Cilj je izlaganja pokazati kako glagoljska baština pridonosi statusu Solina kao jednoga od najistaknutijih središta hrvatske društvene, crkvene i kulturne povijesti.

Ključne riječi: Solin, Hrvatska, glagoljaštvo, pismenost, književnost

Marijana Tomelić Ćurlin

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

FONOLOŠKE I MORFOLOŠKE JEZIČNE POSEBNOSTI PONIKOVSKOGA GOVORA NA POLUOTOKU PELJEŠCU

Poluotok Pelješac bogato je povijesno-kulturno-jezično vrelo. U ovom će se radu govoriti o njegovu jezičnom aspektu, odnosno o fonološkoj i morfološkoj jezičnoj analizi jednoga pelješkoga govora. Radi se o mjesnomu govoru Ponikava, mjestu smještenom u sjeveroistočnom dijelu poluotoka. Općepoznata je u hrvatskoj dijalektologiji pelješka jezična situacija koju karakterizira isprepletenost dvaju narječja: čakavskoga i štokavskoga, odnosno jezična podjela poluotoka Pelješca na njegova dva dijela: na zapadni dio koji pripada čakavskom narječju te na istočni dio koji pripada štokavskom narječju. U ovome se radu analiziraju jezične značajke mjesnoga govora Ponikava koje se nalazi na istočnom dijelu poluotoka, na njegovoj tzv. „štokavskoj strani”. Prema tome, ponikovski bi mjesni govor predstavljao dio štokavskoga ili istočnohercegovačko-krajiškoga dijalekta koji je u literaturi poznat i kao novoštokavski (i)jekavski dijalekt. Taj je dijalekt obrađivan u nemalom broju priloga, no ipak nedostaju opisi pojedinih mjesnih govora. U dijalektološkoj literaturi nema prikaza ovoga govora, odnosno ponikovski govor nije opisan ni na jednoj od jezičnih razina. U ovome će se radu dati opis ponikovskoga govora na dvjema jezičnim razinama, fonološkoj i morfološkoj te će se utvrditi u koliko se mjeri govor potvrđuje kao dio navedenoga jezičnoga sustava.

Ključne riječi: poluotok Pelješac, Ponikve, štokavsko narječje, fonološke jezične značajke, morfološke jezične značajke

Ivana Tomić Ferić

Umjetnička akademija, Sveučilište u Splitu

**ALBERTO FORTIS (1741. – 1803.) I JULIJE BAJAMONTI
(1744. – 1800.): EPISTOLARNI DIJALOZI PROSVJETITELJA S
PREKOMORSKIH STRANA JADRANA**

U radu će se predstaviti isječki iz korespondencije između Julija Bajamontija, znamenitog splitskog polihistora i Alberta Fortisa, padovanskog putopisca i znanstvenika, izvrsnog poznavatelja hrvatskih krajeva i prilika koji je svojim zapisima u *Putu po Dalmaciji* svratio pozornost europske javnosti na dotad gotovo nepoznato područje, na njegovo geografsko određenje, običaje i baštinu zabilježivši niz pojava i pojedinosti koje bi bez njega vjerojatno bile i za nas trajno izgubljene. Arhiv Bajamontijeve ostavštine u splitskom Arheološkom muzeju pohranjuje ukupno 68 Fortisovih pisama (autografa) upućenih Bajamontiju u razdoblju između 1772. i 1796. te 42 koncepta (prijepisa sažetaka pisama) koje je splitski enciklopedist odaslao Fortisu u periodu od 1787. do 1798. Regesti i originali pohranjenih pisama razlikuju se po obimu i formi – od onih opsežnijih, polemičkih sastavaka s britkim i metaforičkim stilom, preko ponešto patetičnijih obasipanja pohvalama i uzajamnim poštovanjem do sasvim sažetih i jezgrovitih bilješki o sadržaju, vremenu i mjestu adresiranja pisama. Kritičnošću i recentnošću svojih znanstvenih stavova, Bajamonti i Fortis bili su dijelom europske intelektualne elite iluminizma koja je uzdizala principe moralno-intelektualne savjesti i slobode, a fanatičnu zaslijepljenost smatrala jednom od najopasnijih oboljenja ljudskoga uma. Rad će predočiti svu širinu i raznolikost njihovih misaonih preokupacija, pokazujući se istodobno i kao istinsko svjedočanstvo bliske Drugosti koja je, posredno i/ili neposredno, upućivala na susrete i prožimanja kulturā na ovome dijelu Mediterana. Podastirući široki spektar tema, kako privatnih, tako i javnih, sačuvana prepiska potvrđuje je kontinuiranog dijaloga kulturnih krugova i ideja među dvjema obalama Jadrana u kasnom *settecentu*, na izdisaju prosvjetiteljskoga stoljeća i u osvitu nove, romantičke epohe koju ni Fortis ni Bajamonti nisu doživjeli, ali su u sebi sjedinjavali sve proturječnosti tog po mnogočemu specifičnog prijelaznog razdoblja, iscrtavajući mreže međusobnih utjecaja u

čitavu njihovu bogatstvu i raznolikostima koji pridonose dubljem i pomnijem razumijevanju mediteranstva i prekojadranske Drugosti.

Ključne riječi: Julije Bajamonti, Alberto Fortis, Arhiv Bajamontijeve ostavštine / Arheološki muzej Split, korespondencija, prekojadranski Drugi

Ivica Vigato

Centar za istraživanje glagoljaštva, Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Sveučilište u Zadru

Marijana Tomić

Centar za istraživanje glagoljaštva, Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru

Laura Grzunov

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru

**NACRT MODELA OPISA GLAGOLJSKIH FRAGMENTATA
ZBIRKE IVANA BERČIĆA U OKVIRIMA DIGITALNE
FRAGMENTOLOGIJE**

Zbirka fragmenata Ivana Berčića pohranjena je u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Sankt-Peterburgu i najveća je zbirka glagoljskih spomenika izvan Hrvatske. Prikupljao ju je don Ivan Berčić (1824. – 1870.), zadarski svećenik, glagoljaš, profesor staroslavenskog jezika i liturgike u zadarskom sjemeništu Zmajević. Najveći dio zbirke čine glagoljski fragmenti. Nakon Berčićeve prerane smrti zbirka je nizom raznih okolnosti bila prodana Ruskoj nacionalnoj knjižnici, a sastoji se od pet cjelovitih kodeksa iz 15. i 16. stoljeća, 154 fragmenta i 53 teksta pisana kurzivnom glagoljicom. U izlaganju će biti predstavljen dio aktivnosti koje se provode u sklopu projekta *Jezična, pismovna i kodikološka analiza fragmenata zbirke Ivana Berčića zadarske provenijencije u virtualnom istraživačkom okruženju* (IP-UNIZD-2021.22), a koje se odnose na primjenu metoda digitalne fragmentologije na opis, transliteraciju, analizu i interpretaciju fragmenata, te na izgradnju tzv. virtualnoga istraživačkog okruženja (VIO) (engl. VRE – *virtual research environment*) za istraživanje fragmenata. Bit će predstavljeni nacrt i izazovi pri izgradnji strukturirane baze podataka hrvatskoglagoljskih fragmenata te prve verzije VIO-a u području istraživanja hrvatskoglagoljskih fragmenata. Svrha planirane baze podataka hrvatskoglagoljskih fragmenata strukturirati je podatke istraživanja jezičnih, pismovnih i kodikoloških značajki fragmenata Berčićeve zbirke, izraditi potrebne kontrolirane rječnike i aplikacijski profil za opis fragmenata kako bi na taj način izrađena baza podataka omogućila unos podataka o

fragmentima, pretraživanje tih podataka te isporuku podataka u druge sustave i formate. Svrha VIO-a stvaranje je pretpostavki za suradničko istraživanje hrvatskoglagoljskih fragmenata u virtualnom dijeljenom istraživačkom prostoru te osigurati alate za njihovu transliteraciju, istraživanje, usporedbu i prezentaciju. U izlaganju će na odabranim primjerima glagoljskih fragmenata Berčićeve zbirke biti prikazan nacrt modela opisa fragmenata koji uključuje bazu podataka glagoljskih fragmenata i VIO-a. Riječ je o modelu koji treba udovoljiti temeljnim ciljevima koji se pred istraživače uobičajeno postavljaju pri istraživanju fragmenata, a to su dubinski znanstveni opis fragmenta te omogućavanje virtualnog ujedinjavanja fragmenata iste izvorne kodikološke jedinice, uz posebno uvažavanje promjena u istraživanju fragmenata koje je donijela digitalna humanistika, odnosno digitalna fragmentologija.

Ključne riječi: fragmenti glagoljskih rukopisa, fragmentologija, zbirka Ivana Berčića, digitalna humanistika

Krešimir Vuković

Sveučilište Ludwiga Maximiliana, München, Njemačka

KULTOVI MAGNE MATER I ASKLEPIJA KAO POVEZNICE ANTIČKIH MEDITERANSKIH KULTURA

Rimska religija primjer je složenosti rimske kulture i pluralnosti rimskog identiteta. Kao iznimno konzervativno područje rimske kulture rimska je religija zadržala mnoge značajke koje datiraju u kraljevsko ili arhaisko doba. S druge strane, rimski su pontifici često uvozili nove kultove iz šireg mediteranskog okružja. Tako je obogotvorenom Herkulu posvećen oltar u Vječnom Gradu već u 6. st. pr. Kr. Tendencija ka raznolikosti kulminira u razdoblju srednje Republike krajem 3. i početkom 2. st. pr. Kr., kad u Rim dolazi čitav niz novih kultova i bogova. Ovaj rad fokusira se na dva kulta koja su imala širi mediteranski značaj. U vrijeme Drugog punskog rata na Tiber pristiže kult Magne Mater (Kibele) u obliku mramornog kipa koji je prevezen na brodu iz Male Azije. Uz dolazak Magne Mater veže se priča o djevojci Klaudiji Kvinti koja je ostala zapamćena po svojoj čednosti i vrlini te postala važim simbolom rimske ženstvenosti. Vergilije u svojoj *Eneidi* piše o Magni Mater kao drevnoj rimskoj božici jer se veže uz grad Troju i Enejine pretke. Uskoro u Rim s istoka dolazi i bog Asklepije nakon što je kuga više godina harala gradom. Prema Liviju, bog je došao u grad na brodu s grčkog otoka te se nastanio na Tiberskom otoku u obliku zmiје. Zmijski oblik i danas je simbolom medicine, a u rimskoj inačici bio je rezultat sinkretizma između kulta rijeke Tibera (koja se simbolički prikazivala u obliku zmiје) te grčkog boga medicine Asklepija. Oba ova kulta imaju šire mediteranske značajke te rasprostranjenost. Na hrvatskim prostorima imamo više nalaza Asklepijeva kulta, a osobito su značajni oni kod Epidaura, današnjeg Cavtata. Kult Magne Mater također je posvjedočen na više natpisa u Saloni i u Istri, a njen hram nalazio se na mjestu današnje katedrale sv. Marije u Senju.

Ključne riječi: mediteranske kulture, identitet i religija, rimska religija, Asklepije, Magna Mater

SUDIONICI SKUPA *MEDITERAN KAO IDENTITETSKA ODREDNICA: JEZIK, KNJIŽEVNOST, KULTURA I NOVI MEDIJI*

Alujević, Marijana	marijana@ffst.hr
Armanda Šundov, Lucijana	larmanda@ffst.hr
Angster, Marco	mangster@unizd.hr
Batinić Angster, Mia	mbatinic@unizd.hr
Będkowska-Kopczyk, Agnieszka	abedkowska@ath.bielsko.pl
Berbić Kolar, Emina	eberbic@foozos.hr
Bešker, Inoslav	inoslav@besker.com
Bezić, Maja	mbezic@ffst.hr
Bilić, Josip Bruno	josipbilic@yahoo.com
Blažeka, Đuro	djuro.blazeka@gmail.com
Blažeka, Mihaela	mihaela.blazeka12345@gmail.com
Boguska, Anna	anna.boguska@ispan.waw.pl
Botica, Ema	emabotica@gmail.com
Božanić, Joško	josko.bozanic@gmail.com
Božanić, Petra	petboz@ffst.hr
Brešan Ančić, Tanja	bresant@ffst.hr
Brkljačić, Marko	mbrkljacic@stin.hr
Brom, Przemysław	pbrom@ath.bielsko.pl
Bulić, Nada	nbulic@unizd.hr
Czerwiński, Maciej	maciej.czerwinski@uj.edu.pl
Čagalj, Ivana	ivana.cagalj87@gmail.com
Ćurko, Bruno	bcurko@ffst.hr
Dilica, Kristina	kristina.dilica@gmail.com
Dragić, Marko	mdragic@ffst.hr
Dudás, Előd	dudas.elod@btk.elte.hu
Dužević, Andrino	duzevic.andrino3@gmail.com
Đorđević, Jelena	jelena.dordevic@ffst.hr
Erstić, Marijana	merstic@ffst.hr
Franić, Ivana	ifranic@yahoo.com
Galić, Josip	jgalic@stin.hr
Galić Kakkonen, Gordana	ggalic@ffst.hr

Galović, Filip	filip.galovic@unicath.hr
Glušac, Maja	mglusac@ffos.hr
Gotovac, Branka	gotovac@ktf-split.hr
Grubišić Pulišelić, Eldi	eldi@ffst.hr
Grzunov, Laura	lgrzunov@unizd.hr
Horvat, Marijana	mhorvat@ihjj.hr
Jelaska, Zrinka	zjelaska@ffzg.hr
Jukić, Tonča	tjukic@ffst.hr
Jurić, Ante	ajuric@unizd.hr
Jutronić, Dunja	dunja.jutronic@gmail.com
Knežević, Sanja	sknezev@unizd.hr
Kuštović, Tanja	tkustovi@ffzg.hr
Lacić, Ivan	ilacic@ffst.hr
Lasić, Josip	jlastic@ffst.hr
Lozić Knezović, Katarina	klozic@ffst.hr
Małczak, Leszek	lmalczakster@gmail.com
Marić, Antonela	antonela@ffst.hr
Matan, Ante	ante.matan@unipu.hr
Matijević, Ivan	imatijev@ffst.hr
Mikić Čolić, Ana	amikic@ffos.hr
Miletić, Josip	jmiletic@unizd.hr
Pavlović, Cvijeta	cpavlovi@ffzg.hr
Petešić Šušak, Ivana	ipeteslic@unizd.hr
Posavec, Ana-Marija	ana.marija.posavec1@gmail.com
Prišlić, Antonija	aprislic@gmail.com
Putyńska, Urszula	ulaputek@gmail.com
Runjić-Stoilova, Anita	arunjic@ffst.hr
Serdarević, Korana	korana.serdarevic@gmail.com
Stolac, Diana	diana.stolac@gmail.com
Sunara, Nikola	niksun@ffst.hr
Šarić, Ljiljana	ljiljana.saric@ilos.uio.no
Šimić, Ana	ana.simic@stin.hr
Šimić, Marinka	msimic@stin.hr

Škvorc, Boris	bskvorc@ffst.hr
Tomelić Ćurlin, Marijana	mtomelic@ffst.hr
Tomić, Marijana	marijana.tomic@gmail.com
Tomić Ferić, Ivana	ivanatf@ffst.hr
Vidović, Domagoj	dvidovic@ihjj.hr
Vigato, Ivica	ivigato@unizd.hr
Vuković, Krešimir	k.vukovic@klassphil.uni-muenchen.de

